

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ – HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor Penitenciární péče
(kombinace):

RECIDIVA MLADISTVÝCH PACHATELŮ V DOSPĚLOSTI

REPEAT OFFENSES OF JUVENILE OFFENDERS INTO ADULTHOOD

Bakalářská práce: 07–FP–KSS–4002

Autor:

Oldřich TEICHMAN

Podpis:

.....

Adresa:

Vlnařská 836/4

460 01, Liberec 6

Vedoucí práce: Mgr. Květuše SLUKOVÁ

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
80	23	0	0	23	1+1CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce

V Liberci dne: 2. dubna 2009

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 2. dubna 2009

Oldřich Teichman

Poděkování:

Děkuji své vedoucí bakalářské práce Mgr. Květuši Slukové za její cenné připomínky k této práci, a za vstřícnost a ochotu při tvorbě této práce. Tímto děkuji také své přítelkyni Markétě za její trpělivost a pochopení, které měla po celou dobu mého studia.

Název bakalářské práce: RECIDIVA MLADISTVÝCH PACHATELŮ V DOSPĚLOSTI

Název bakalářské práce: REPEAT OFFENSES OF JUVENILE OFFENDERS INTO ADULTHOOD

Jméno a příjmení autora: Oldřich Teichman

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Květuše Sluková

Resumé

Bakalářská práce se ve svém obsahu zabývala problematikou recidivy kriminality dětských a mladistvých pachatelů v dospělosti. Kriminální recidiva mladých pachatelů v dospělosti je celospolečenské téma, které by si zasloužilo více pozornosti všech zainteresovaných orgánů.

Samotná práce je rozdělena na dvě části a to teoretickou a praktickou. V teoretické části popisuje problematiku kriminality mládeže, kriminální recidivu, a základní vlivy a činitele působí na mládež, a to s ohledem na budoucí a rizikové chování. V teoretické části popisuje vlivy působící na mládež, vliv vrstevnických skupin, poruchy chování. Bakalářská práce popisuje majetkovou, násilnou kriminalitu a romskou menšinu, vše ve vztahu k danému tématu. V praktické části se práce zabývá vyhodnocením recidivy mladých delikventů v dospělosti v Liberci. Stav recidivy hodnotí pomocí sekundární analýzy statistických dat a analýzou dat získaných průzkumem v evidencích na jednom Obvodním oddělení Policie České republiky v Liberci.

Klíčová slova: kriminalita mládeže, nezletilí, mladiství, kriminální recidiva, romská menšina, delikvence, resocializace, výchova, prevence

Summary :

This Bachelors elaboration has treated in its contents the problems of delinquency committed by children and young grown-up perpetrators. The criminal recidivism of young grown-up perpetrators is a social theme everywhere, which deserves more attention of all concerned authorities. The elaboration itself is divided into two parts, i.e. into the theoretical and practical part. The theoretical part describes the problems of juvenile delinquency, criminal recidivism and the basic influences and factors affecting the youth in consideration of the future and risky behaviour. The theoretical part describes the influences affecting the youth, the influence of contemporary groups, failures of behaviour. The Bachelors elaboration has described the property delinquency, violent delinquency and minority of gypsies (roamers), all together in relation with the given theme.

In the practical part of this elaboration there has been treated the assessment of recidivism of young grown-up perpetrators at Liberec. The situation of recidivism has been assessed by means of a secondary analysis of statistical data and the analysis of data acquired by the investigation in the register of a district department of the Police of the Czech Republic at Liberec

Keywords :

Delinquency of the youth, minor children, criminal recidivism, minority of gypsies (roamers), delinquency, re-socialization, education, prevention

Resümee

Die Bakkalaureatarbeit beschäftigt sich in ihrem Inhalt mit der Problematik des Rückfalles der Kriminalität von den Kinder- und Jugendtätern in der Mündigkeitszeit. Der kriminelle Rückfall der Jungen Täter in der Mündigkeitszeit ist ein Thema der ganzen Gesellschaft, das mehr Aufmerksamkeit von allen daran interessierten Organen verdienen würde. Die Arbeit selbst ist in zwei Teile geteilt, und zwar in den theoretischen und in den mündlichen Teil. Der theoretische Teil beschreibt die Problematik der Kriminalität von den Jugendtätern, den kriminellen Rückfall und die Grundeinflüsse und die Faktoren, wirkt auf die Jugend, und zwar mit der Hinsicht auf das zukünftige und gefahrensgefährliche Benehmen. In dem theoretischen Teil sind die Einflüsse, die auf die Jugend wirken, der Einfluss der Altersgenossengruppen und die Störungen des Verhaltens beschrieben. Die Bakkalaureatarbeit beschreibt die Vermögens- und Gewaltkriminalität und, alles im Zusammenhang mit dem gegebenen Thema. In dem praktischen Teil beschäftigt sich die Arbeit mit der Auswertung des Rückfalles der jugendlichen Verbrecher in der Mündigkeitszeit in Liberec. Der Zustand des Rückfalles wird mit der sekundären Analyse der statistischen Daten und mit der Analyse der von der Forschung erworbenen Daten in der Evidenz von einer Bezirksabteilung der Polizei der Tschechischen Republik in Liberec bewertet.

Schlüsselwörter:

Jugendkriminalität, minderjährig, jugendlich, krimineller Rückfall, die Minderheit der Sinti und Romas, die Delinquenz, Resozialisierung, Erziehung, Vorsorge

Obsah

Obsah.....	7
1. Úvod.....	9
Teoretická část:	11
2.1. Vymezení základních pojmů	11
2.2. Klasifikace poruch chování.....	13
2.3. Charakteristika poruch chování v dětském věku.....	14
2.4. Vnitřní dispozice ovlivňující vývoj jedince	15
2.5. Vnější vlivy ovlivňující vývoj jedince	17
2.5.1. Vliv rodiny na poruchy osobnosti	17
2.5.2. Vliv okolí a party na kriminální chování mládeže	19
2.5.3. Vliv a působení školy	20
2.6. Systém výchovných zařízení.....	21
2.7. Systém právních opatření u dětí a mladistvých.....	22
3. Související problematika	23
3.1. Pojem a význam majetkové kriminality.....	23
3.2. Pojem a význam násilné kriminality.	24
3.3. Romská menšina	26
3.4. Struktura romské kriminality v ČR	29
4. Kriminalita mládeže a recidiva	30
4.1. Kriminalita mládeže	30
4.1.1. Pojem a význam kriminality mládeže	30
4.1.2. Věková hranice 06-15 let	31
4.1.3. Mladiství.....	32
4.2. Recidiva kriminality	34
4.2.1. Pojem a význam recidivy kriminality	34
4.2.2. Recidiva obecně	34
4.2.3. Kriminologická recidiva.....	35
4.2.4. Recidiva a rizikové vlivy.....	35
4.3. Vrstevnické party.	36
Praktická část.....	39
5. Recidiva trestné činnosti mládeže v dospělosti.....	39
5.1. Metody průzkumu	39
5.2. Popis a charakteristika vzorku.....	40
5.3. Stanovení předpokladů	42
6. Trestná činnost mládeže a recidiva – statistická data.....	43
6.1. Trestná činnost mládeže – statistická data	43
6.2. Recidiva mládeže – statistická data.....	51
8. Vlastní průzkum	53
8.2. První zjištěný trestný čin z hlediska typu trestné činnosti	54
8.3. Trestná činnosti do věku 18 let	55
8.4. Celková recidiva.....	56
8.5. Recidiva ve věku 18 až 21 let.....	57
8.6. Recidiva ve věku 22 až 25 let.....	59
8.7. Recidiva ve věku 26 let a starší.	60

8.8. Recidiva násilné trestné činnosti	61
8.9. Vývoj hospodářské trestné činnosti.....	61
8.10. Vývoj trestné činnosti v dopravě.....	62
9. Kriminalita z hlediska Romů.....	63
9.1. Romská kriminalita - rozbor	64
10. Vyhodnocení předpokladů	67
10.1. Předpoklad č. 1.....	67
10.2. Předpoklad č. 2.....	67
10.3. Předpoklad č. 3.....	68
10.4. Předpoklad č. 4.....	68
10.5. Vyhodnocení předpokladů – diskuze	69
11. Navrhovaná opatření	70
11.1. Primární prevence	70
11.2. Sekundární prevence	72
11.3. Terciární prevence	73
12. Závěr.....	75
Seznam použitých informačních zdrojů:	78
Seznam příloh:.....	80

1. Úvod

Kriminalita se během posledních desetiletí stala masovým sociálním jevem. To se týká zejména kriminality majetkové, která představuje téměř 70 % veškeré registrované trestné činnosti. Kriminalita se koncentruje zejména ve velkých městech a průmyslových oblastech s vysokým počtem anonymních a migrujících osob. Mezi takto nejvíce postižená města patří také Liberec, kde žiji a pracuji.

Bakalářská práce má název „RECIDIVA MLADISTVÝCH PACHATELŮ V DOSPĚLOSTI.“ Jak napovídá název této bakalářské práce, předmětem zkoumání bude opakovanost trestné činnosti u dětí a osob mladistvých, po dovršení jejich dospělosti, to znamená po dovršení věku 18 let.

Vzhledem k tomu, že autor pracuje jako policista na jednom z obvodních oddělení Policie České republiky v Liberci, již přes 15 let, zabývá se v bakalářské práci otázkou, zda pachatelé, kteří se dopustí své první protispolečenské činnosti ve věku dítěte nebo mladistvého, to je do dovršení věku 18 let, pokračují v páchání této protispolečenské činnosti i v průběhu svého dalšího života. Dále autora zajímá otázka, zda v případě, že tyto osoby v páchání trestní činnosti pokračují, zůstávají u stejného typu trestné činnosti, nebo se mění objekt jejich zájmu, či se zvyšuje brutalita, kvalifikovanost nebo použité prostředky.

Stanovisko autora, které vznikalo za 15 let praxe v přímém výkonu policejní práce na základním útvaru zní, jestliže osoba začala páchat trestnou činnost ve věku dítěte nebo mladistvého a to opakovaně, pak nelze u této osoby předpokládat, že v dospělém věku od tohoto způsobu života upustí. Autor se dále domnívá, že s rostoucím věkem roste také sebevědomí a otrlost pachatelů, což se projevuje i na použití násilí k překonání odporu obětí a v páchání kvalifikovanějších trestných činů.

Celkově tedy můžeme názor autora zjednodušit: Jestliže se člověk ve čtrnácti nebo patnácti letech opakovaně dopouští krádeží prostých, v šestnácti přistoupí k vloupání, v sedmnácti spáchá loupež či ublížení na zdraví, je zde předpoklad, že po dovršení osmnácti let bude ve své trestné činnosti pokračovat.

Předpoklad autora tedy zní: **Nejméně 75 % pachatelů, kteří páchali opakovanou trestnou činnost jako děti a mladiství, bude v této trestné činnosti pokračovat i v dospělosti“**

Autor si je vědom skutečnosti, že tento jeho poměrně kategorický závěr má vliv i jistá „pracovní deformace“. Je to však pochopitelné, neboť ve svém profesním životě se opakovaně

setkává stále se stejnými pachateli, kteří páchají trestnou činnost různého druhu, některé z těchto osob zná z hlediska své profese již od jejich dvanácti let. V současné době (2009) je těmto klientům dvacet šest a například jeden z těchto klientů je v současné době ve výkonu trestu za spáchání loupežné vraždy.

Vzhledem k této „pracovní deformaci“, autor zastává názor, že mladistvý delikvent, s trestnou činností v dospělosti, až na několik výjimek pokračuje.

Na druhou stranu však četné provedené výzkumy prokázaly, že jen menší část mládeže, která začne páchat trestnou činností, v ní pokračuje i ve věku dospělosti. Je také pravdou, že čím dříve (v mladším věku) začne dítě páchat trestnou činnost, tím je větší pravděpodobnost, že se stane osobou páchající trestnou činností i v dospělosti. Nicméně ani tehdy nemusí být ještě ztracen a může se dát na konvenční cestu tzv. slušného občana, který nekrade, neloupí, nevraždí a řídí se normami společnosti ze středu Evropy.

Autor se rozhodl v této bakalářské práci provést průzkum uvedeného tématu, za použití analýzy sekundárních zdrojů a dat, analýzou spisových dokumentací a policejních statistik, výpisu z policejních evidencí vyšetřovaných a stíhaných osob.

Autor si v této práci si neklade ambice nalézt řešení této problematické oblasti naší společnosti, ale chce se pokusit popsat základní okruh vlivů, které se na vzniku sociálně patologických jevů mládeže významně podílejí a dále analyzovat vývoj recidivy trestné činnosti mládeže v dospělosti, na jednom základním útvaru Policie České republiky.

Základem bakalářské práce je studium odborné literatury, které bylo ke kriminalitě mládeže napsáno poměrně mnoho a to z pohledu různých oborů, které se o tuto problematikou zabírají. Získané znalosti a poznatky, se prolínají s vlastními praktickými zkušenostmi autora. Autor získal zkušenosti a poznatky z dané problematiky, také při odborné praxi konané ve druhém a třetím ročníku. Autor praxi absolvoval na Službě kriminální policie a vyšetřování Okresního ředitelství v Liberci – linie mládež, mravnost, extrém a v druhém případě na Probační a mediační službě České republiky v Liberci. Tato praxe byla pro autora dobrým přínosem a to především ve změně a rozšíření pohledu autora, který pracuje u pořádkové policie, s klienty, kteří páchají trestnou činností se setkává především z pozice policisty, tedy represivní složky.

Teoretická část:

2.1. Vymezení základních pojmů

Agrese – nepřátelství, útočnost či výbojnost v jednání vůči určitému objektu, útok na překážku na cestě k uspokojení potřeby (Harf, 1994 str. 7)

Agresivita – tendence k útočnému jednání vůči druhé osobě či okolí člověka je častou její příčinou frustrace (Harf, 1994 str. 8)

Frustrace – psychický stav vyvolaný překážkou na cestě k cíli, respektive ohrožení, oddálení nebo znemožnění uspokojit určitou potřebu (Hart, 1994 str. 56)

Etopedie jako samostatný vědní obor patří do oblasti speciální pedagogiky a má úzké vztahy k ostatním oborům této široké vědní disciplíny. Etopedie se zabývá výchovou, vzděláváním, resocializací jedinců sociálně narušených a rizikovými skupinami z tohoto hlediska, dále se zabývá příčinami vzniku poruch chování, jejich klasifikací, systémem etopedických zařízení a vhodným speciálně pedagogickým přístupem.

Poruchy chování - jsou formou a projevem defektivity (porušený vztah k výchově), vyskytující se především u mravně narušených osob, poruchy chování lze rozdělit na antisociální, asociální nebo disociální nebo na agresivní a neagresivní. (Sochůrek, 2001 str. 16)

Delikvence - termín používaný na označení protispoločenské činnosti dětí ve věku do 15 let, (*které nejsou trestně odpovědné*), a to takového stupně společenské nebezpečnosti, že by byla trestným činem, kdyby se jí dopustila osoba trestně odpovědná.

Kriminalita mládeže – je součástí celkové kriminality. Je souhrn jednání mladistvých, jehož důsledkem je porušení společenských zájmů na takovém stupni společenské nebezpečnosti, který je charakteristický pro trestný čin.

Recidiva - termín používaný pro označení návratu a opakování určitého jevu.

§ 11 zákona č. 140/1961 Sb. (trestní zákon) ve znění pozdějších předpisů: Kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.

§ 19 zákona č. 200/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů: 1) Při posuzování přestupku osoby, který v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku se přihlíží ke zvláštní péči, kterou společnost věnuje mládeži (z.č. 200/90 Sb., Zákon o přestupcích).

Mládež - dle zákona číslo 218/2003 Sb., se jedná o děti mladší patnácti let a mladistvé

Mladistvý - osoba ve věku od patnáctého roku až do dovršení věku 18 let

Nezletilec – osoba, která nedosáhla věku 15 let

Vývojový pachatel – jde o děti a mládež do věku 21 let. Motivační pozadí krádeží je u těchto pachatelů syceno vývojovými faktory. U skupiny mladých pachatelů se může uplatňovat emocionální labilita a nezralost. Bezprostředním motivem krádeže pak bývá pokřivená snaha o seberealizaci, o získání uznání ve skupině vrstevníků, touha po zážitku dobrodružství či jalový pocit blíže neurčitěho protestu (Čírtková, 1998, s. 101)

Trestný čin - pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně číslo 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění novelizací a doplňků.

Přestupek - je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů anebo o trestný čin.

Provinění - trestný čin spáchaný mladistvým.

2.2. Klasifikace poruch chování

Asociální chování – nespolečenské chování; respektive jednání, které neodpovídá mravním normám společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení společenských hodnot jako u chování antisociálního. Nositel asociálního chování se těmito projevy vylučuje ze společnosti, nevystupuje však ještě proti ní. Konkrétními projevy mohou být záškoláctví, narkomanie. Asociální projevy často přerůstají v antisociální chování.

Disociální chování – je zvláštní subtyp antisociálního chování. Jeho nositel jedná protispoločensky na straně jedné, ale na straně druhé jsou jeho sociální vztahy v úzké závadové či kriminální skupině nesený v duchu přísného dodržování jasně stanovených skupinových norem, pravidel a zvyklostí.¹

Antisociální chování – protispoločenské, tj. takové, které svými důsledky poškozuje společnost, vede až k ničení nejvyšších hodnot – ohrožení i zničení života, je vystupňovanou formou chování asociálního.

Sociálně patologická je taková antisociální činnost, která má tyto základní rysy:

- Je kvalitativně závažnější,
- Má tendenci množovat se imitačním reflexem juvenilních skupin (jedinců),
- Má protrahovaný charakter,
- Stává se součástí životního stylu juvenilního jedince nebo části generace,
- Ohrožuje mravní a duševní zdraví jedince, resp. „duchovní zdraví národa“,
- Je realizována často psychopatickými či sociopatickými jedinci,
- Je řízena (i nevědomě) tendencí k technologizaci výkonů a brutalizaci výrazu (vzor akční filmy, vrchový sport)
- Je produktem pseudokulturní, civilizační krize tradic a normových vzorců chování tzv. informační epochy (pornografie na internetu),
- Je výrazem ambivalentního vztahu ke světu i sobě v něm,
- Není nutně v rozporu s literou trestního práva, není tedy ještě delikvencí.

¹ SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. 1. vydání TU v Liberci: 2001. ISBN 80-7083-494-3, str. 16

Delikvence – je taková sociálně patologická činnost, která má již kriminogenní charakter, tj. je již hodnotitelná duchem i literou občanského a trestního zákona. O delikvenci mluvíme zejména u sociálně patologické činnosti mladistvých. U dětí do 14 let mluvíme o asociálních či antisociálních jevech. V odborné psychologické a sociologické literatuře je chápán juvenilní delikt jako biologicko-psychologicko-sociální čin s vysokou mírou spoluodpovědnosti sociálního okolí. Osud juvenilních delikventů představuje celosvětově vážný a zdaleka nedořešený problém nejen organizačně právní, ale především psychologický a sociologický, neboť není socializace bez adaptace. Základním problémem tedy je jak vytvořit vlídné, ale přitom zásadové prostředí, které by deprivovaného či jinak negativně determinovaného jedince zvolna resocializovalo tím, že se bude adaptovat na pozitivní hodnoty. Delikvenci nazýváme kriminogenní činností proto, že vytváří často předpolí i sociální zkušenosti delikventů pro pozdější páchaní skutečných kriminálních činů.

Kriminální činnost – neboli zločinnost, je taková sociálně patologická činnost, která znamená její krajní podobu, souhrn trestných činů různých druhů, typů, forem v určitém časovém období a v určitém regionu.

Sociálně patologické jevy jsou tedy multifaktorovým polem společensky rizikové činnosti, v níž juvenilní jedinec je jak subjektem provinění, tak objektem (až obětí) olivových faktorů. Bez jejich rozpoznání nelze rozpoznat ani míru nebezpečnosti sociálně patologických jevů jak pro jedince, tak pro společnost.²

2.3. Charakteristika poruch chování v dětském věku

Neagresivní porušování sociálních norem – jde např. o lži, útky, krádeže, záškoláctví a toulání.

Agresivní poruchy chování – jde např. o šikanu, vandalismus, přepadávání apod. Do této kategorie patří takové chování, které porušuje a omezuje práva ostatních a proto je lze považovat za závažnější. Mezi oběma typy není přesná hranice, mohou se různým způsobem kombinovat³

² STEJSKAL, F., KNÝ, M., VOTRUBA, J.: *Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice*. 1. vydání Policejní akademie ČR Praha : 1999. ISBN 80-7251-008-8. str.6-9

³ PEŠATOVÁ, I.: *Vybrané kapitoly z etopedie*, 1 vydání TU v Liberci 2003, ISBN 80-7083-750-0, str. 33

Při komplexním hodnocení těchto projevů mají význam další charakteristické znaky:

- četnost takových projevů,
- jejich variabilita,
- doba, kdy se poprvé objevily – čím dříve ke vzniku poruchy dojde, tím je prognóza horší,
- intenzita a závažnost projevu,
- vztah k okolnostem – tj. eventuální příprava a promyšlenost činu,
- sociální charakter – chování ve skupině, jeho organizovanost.⁵

2.4. Vnitřní dispozice ovlivňující vývoj jedince

Vnitřní neboli vrozené dispozice jedince mají v některých případech významný vliv pro případný vznik kriminálního chování. Můžeme zde uvést několik teorií pokoušejících se vysvětlit příčiny kriminálního chování z různých hledisek:

- vrozený předpoklad ke kriminálnímu chování,
- jedná se o naučené chování,
- odlišnost uvažování,
- existence specifických osobnostních rysů,
- akcentace některých psychických potřeb či způsobů jejich uspokojování,
- narušení autoregulačních mechanismů.

Jedná se zejména o sklony k určitému způsobu reagování, jako například impulzivita, dráždivost nebo obtížné zvládání frustrací. Tyto sklony k asociálním projevům mají vždy nějakou příčinu. Může se jednat o geneticky podmíněné dispozice nebo také o prenatální poškození CNS.⁶

Z hlediska dědičnosti jsou lidské individuální charakteristiky a lidské chování prozkoumány mnohem méně než vlivy zevního prostředí. Systematické studium dědičnosti delikvence začalo prakticky až ve 20. století genealogickým zkoumáním amerických rodin (Goddard) v nichž se vyskytlo delikventní chování. Goddard potvrdil vliv dědičných faktorů na delikventní chování („vrozená slabomyslnost“). Při studiu genetických vlivů je třeba se zmínit

⁵ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy Praha: 1995. ISBN nemá. Str. 42-46

⁶ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 809

o studiu dvojčat a o adopčních studiích.

Delikvence je chování, které je podmíněno velice komplexně a dědičnost je jen jedním z mnoha faktorů. Genetická dispozice může být odpovědná například za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu, avšak tyto vlohly samy o sobě nevedou k delikventnímu jednání. Genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní chování neuskutečnilo.⁷

Jako velmi důležitý lze označit způsob myšlení, současné studie kriminálního chování se shodují v tom, že pro pachatele trestných činů je typický omezeně racionální způsob řešení problémů a zpracování informací. Dovedou o svých cílech a jejich dosažitelnosti přijatelně logicky uvažovat, ale často neberou v úvahu všechny dostupné informace a vycházejí z nepřesných závěrů. Zejména si nejsou schopni připustit rizika svého jednání, jeho možné následky. Ani jejich vlastní zkušenosti pro ně nemají potřebnou informační hodnotu, nedokážou se z nich poučit.

Jako další faktory ovlivňující vznik kriminálních chování můžeme uvést:

- Pohlaví. Trestnou činnost častěji páchají muži, poměr pachatelů mužského a ženského pohlaví se pohybuje v rozmezí 10:1 až 6:1.
- Věk. Muži, kteří se chovají asociálním způsobem, jsou častěji mladí, v rozmezí adolescentního věku a mladé dospělosti.
- Vzdělání a sociální postavení. Kriminální recidivisté mívají nižší vzdělání, obvykle jim chybí jakákoli profesní kvalifikace a jsou častěji příslušníky nižší sociální vrstvy.
- Z demografického hlediska. Míra kriminality je vyšší ve městech, resp. v některých jejich částech. Ve velkých městech je spácháno přibližně pětkrát více zločinů než v malých městech. Hlavní podíl na tomto vývoji má míra anonymity.⁸

⁷ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 33

⁸ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 805-811

2.5. Vnější vlivy ovlivňující vývoj jedince

Pokud se zamyslíme nad vlivy, které působí na vývoj jedince, musíme dospět k názoru, že tyto vlivy jsou obsáhlejší a na utváření norem chování u jedince také významnější, než vlivy vnitřní, tedy vrozené neboli dědičné.

2.5.1. Vliv rodiny na poruchy osobnosti

Před listopadem 1989 bývalo poměrně často proklamovaným heslem „Socialistická rodina, základ socialistické společnosti“. Pokud si však z tohoto hesla oddělíme „socialismus“, vzniká nám heslo „Rodina je základ společnosti“. Z tohoto krátkého hesla je zřejmé, že výchova v rodině a utváření vzorců chování u nezletilců patří mezi nejdůležitější vlivy na kriminalitu mladistvých.

Jen staré teorie delikvence nepočítaly s rodinou. Prakticky všechny hypotézy, vysvětlující kriminalitu mladistvých, formulovaných ve 20. století, zahrnují rodinu jako vlivného, ne-li rozhodujícího činitele.⁹

V dnešní době se do výchovy v rodinách promítají i ekonomické vlivy, které se pak velkou měrou promítají u mladých rodin s malými dětmi. Vlivem nepříznivé ekonomické situace mladí rodiče musí bydlet u svých rodičů z důvodu ceny bytu, nebo z důvodu finanční závislosti na pracujících rodičích. U neúplných rodin bývá ekonomická situace ještě tíživější a u takto vychovávaných dětí bývají zpravidla horší studijní výsledky ve škole, tyto děti mívají více psychických a zdravotních problémů. U dětí vychovávaných v neúplných rodinách také dochází k větší četnosti střetů se zákonem než u dětí, které vyrůstají v úplných rodinách.

V polovině 20. století platilo, že valná většina delikventně jednajících mladých lidí pochází z nejhudších a nejméně vzdělaných rodin. Po druhé světové válce, však došlo k markantnímu zvyšování kriminality u osob z lépe situovaných vrstev společnosti, ale také kriminální činnost začala páchat tzv. zlatá mládež z nejlépe situovaných vrstev.

⁹ MATOUŠEK, O., et al.: *Práce s rizikovou mládeží: projekt LATA a další alternativy*. 1. vydání Praha: 1996. ISBN 80-7178-064-2. str. 17

I přes shora uvedené skutečnosti, však veškeré výzkumy ukazují, že největší podhoubí kriminality mládeže pochází z nejslabších společenských vrstev, z rodin kde rodiče mají nízkou nebo žádnou kvalifikaci, z vrstev trpících relativní a v některých případech i absolutní chudobou.

Pokud se zamyslíme nad kriminalitou rizikové mládeže, která pochází z vyšších společenských vrstev, lze její rozšíření spatřovat jako následek klesajícího vlivu rodiny na chování dospívajících dětí. Ze zkušeností autora vyplývá jeho názor, že mládež z lépe ekonomicky situovaných vrstev se podílí na šikaně ve školách, používá motorová vozidla, aniž by byla držitelem řidičského oprávnění. Tito jedinci často řídí vozidla i pod vlivem alkoholu, jsou drzí a neuznávají jakoukoliv autoritu, kromě peněz.

Autor se domnívá, že vztahová vazba mezi rodiči, v raném období především k matce, je nejdůležitějším faktorem vývoje osobnosti dítěte.

Vágnerová dělí rizika působení rodinného prostředí do následujících kategorií:

- rodiče jsou anomální osobnosti,
- rodina neplní všechny své funkce,
- nekompetentnost rodičů ke zvládnutí problematického dítěte,
- příslušnost do určité subkultury nebo sociální skupiny,
- určité životní prostředí.¹⁰

Rodinná výchova je tedy základem a má určující význam při formování osobnosti mladého člověka a je rozhodující i pro jeho mravní vývoj. Mladý člověk si má z rodinné výchovy odnášet do života především správný vztah a úctu k základním principům a hodnotám společnosti. Neplní-li rodinná výchova takovou funkci, jsou již dány větší předpoklady pro vznik kriminogenního prostředí. Výskyt kriminality je vyšší u mládeže z rozvrácených rodin. Tak je tomu i u rodin, kde dítě (mladiství) postrádá citový vztah a zájem o jeho život, jeho problémy, i když po materiální stránce nestrádá. Za základní kriminogenní faktory v rodině můžeme označit tyto:

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání Praha: 2004. ISBN 80-7178-802-3, str. 782

- **rozvrácená rodina**
- **závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách**
- **kriminalita členů rodiny**
- **nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého (přehnaná tvrdost nebo naopak přehnaná shovívavost)**
- **lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k prospěchu, ke způsobu trávení volného času apod.**
- **pobyt dítěte v dětském domově**

Autor se domnívá, že vliv rodiny na vznik delikventního chování je především v dětském věku nejdůležitější a pokles vlivu rodiny lze jej těžko nahradit.

2.5.2. Vliv okolí a party na kriminální chování mládeže

Pokud se zamyslíme nad vlivy na rizikovou mládež, musíme se nutně zabývat také vlivem okolí a party na rizikovou mládež.

Jde především o vliv **starších osob s narušeným chováním** a to jak z řad mládeže tak i dospělých. V období dospívání, kdy psychika dítěte v porovnání s fyzickou stránkou není dostatečně vyvinuta, je dítě náchylné nekriticky přijímat negativní vlivy (vzory) starších.

Značnou roli zde hraje také alkohol a drogy. Mezi nevhodným využitím volného času a delikvencí mládeže často existuje příčinná souvislost. Přirozenou vlastností člověka je potřeba sdružovat se v kolektivu lidí. Tato vlastnost je ještě umocněna u mládeže, která se sdružuje v partách či jiných společenstvích. Za určitých podmínek je takovéto sdružování společensky nežádoucí, zejména v případech, kdy parta vystupuje protispoločensky, agresivně, prosazuje rasovou nesnášenlivost, apod. Mladý člověk, který nemá ještě dostatek zkušeností, je velmi citlivý na vliv okolí. Snadno podléhá negativním vlivům jiných osob, včetně negativních protispoločenských vlivů. Velmi často se integruje do určitého ideologického seskupení v případech, kdy takovéto seskupení (parta) je řízeno silnou osobností. V prezentaci svého postoje je mladý člověk podporován anonymitou party, která výrazně ovlivňuje stupeň agresivity v prosazování názoru a jednání. Za určující kriminogenní faktory můžeme označit:

1. silná vůdčí osobnost party
2. anonymita party
3. agresivnost party při prosazování své ideologie
4. přebírání názorů a postojů party a vedoucího za vlastní¹¹

Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že svůj volný čas tráví na diskotékách nebo v hernách a trestnou činností si poté, co se jim nedostává finančních prostředků tyto, obstarávají. S takovým delikventem je možné se poměrně často setkat, jedná se zejména o trestnou činnost majetkového charakteru, ať už jsou to krádeže peněženek, vloupání do herních automatů či motorových vozidel, krádeže mobilních telefonů apod. Někteří delikventi se těchto skutků dopouštějí i ve svém blízkém okolí, kde jsou známi. Posléze při objasňování uvádějí, že byli srozuměni se svým odhalením a potrestáním, avšak momentální potřeba prostředků byla převažující.¹²

2.5.3. Vliv a působení školy

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy mladého člověka. Vytváří jeho základní materiální a citové hodnoty, které jej mají provázet celý život a přímo působí na formování jeho osobnosti. Škola může v některých případech působit jako katalyzátor kriminogenních faktorů rodiny. Vztah dítěte (mladistvého) ke škole je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky.

V dnešní době již škola není jen instituce, která dítě vzdělává, ale také jej vychovává a socializuje. V poválečných letech byly školy někdy až zavaleny novými požadavky, které někdy byly i protichůdnými. Tak jak se mění svět, tak se mění i požadavky na vzdělání, tak se autor práce domnívá, že v dnešní době již nelze vystačit se vzděláním, které bylo získáno v mládí člověka, rozsah nutných vědomostí a jejich modifikace v průběhu let by měla vést k celoživotnímu vzdělávání a to nejenom na poli získávání vědomost, ale i na poli sociálním.

S tím jak slábne vliv některých rodin na děti a jak se mocným socializačním vlivem v druhé polovině 20. století stávají také média a zároveň rostou obavy z neřízeného působení vrstevnických skupin, začíná být škola viděna jako málem jediné prostředí schopné garantovat

¹¹ CHMELÍK, J.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. vydání MV ČR a Policie ČR Praha: 1998. ISBN nemá. Str. 9

¹² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha: 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 83

„optimální“ či dokonce „vědecky promyšlené“ působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti. Na druhé straně škola stále méně ví, jak a k čemu má žáky připravovat. Vývoj vědy je tak překotný, že s ním tvůrci vzdělávacích programů můžou jen těžko držet krok, a navíc dnes mohou jen nesnadno předvídat, co bude tento vývoj vyžadovat od dětí, až budou dospělé.¹³

Úspěch či neúspěch ve škole ovlivňuje také postavení dítěte v kolektivu třídy, které je velice důležité pro jeho vztahy k druhým lidem i k sobě samému.¹⁴

Autor se domnívá, že zátěž a rozsah znalostí, které jsou v dnešní době děti nuceni vstřebávat každý den, vede k tomu, že průměrný nebo lehce podprůměrný žák, přestává učivo zvládat a neúspěch pak vede k částečnému nebo i úplnému vyloučení z kolektivu, a zařazení do skupiny neúspěšných. Autor se domnívá, že toto vyloučení může vést ke školnímu selhání a odporu vůči škole. Tyto okolnosti se mohou projevovat formou únikového chování, zejména záškoláctvím, lhaním, požíváním alkoholu atd.

2.6. Systém výchovných zařízení

Dále uvedený systém výchovných opatření byl platný v době, kdy klienti byli děti a mladiství a jako takový na ně působil. V současné době je tento systém výchovných opatření změněn.

Zařízení byla diferencována podle závažnosti defektu, dále podle věku, pohlaví a druhu navštěvované školy. Pro jedince, u nichž nedošlo k projevům defektivy, jsou určeny dětské domovy. Pro ostatní jedince výchovné ústavy dělené podle stupně narušení, věku a pohlaví.

Dětský diagnostický ústav- DDÚ – Ke komplexnímu vyšetření přijímá dětský diagnostický ústav děti, které působí výchovné potíže, nebo jejichž mravní vývoj byl ohrožen, děti s opožděným duševním vývojem a z toho plynoucí narušenou osobností. Toto komplexní vyšetření nemá trvat déle než dva měsíce. K dočasnému pobytu jsou zde také přijímány děti, které byly zadrženy policií na útěku od rodičů nebo z výchovných zařízení. Vřazovány mohou

¹³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha: 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 65

¹⁴ NIKL, J.: *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2000. ISBN 80-7251-033-9. str. 18

být děti od 3 do 15 let, u nichž soud nařídil ústavní nebo ochrannou výchovu. Hlavním úkolem DDÚ je odborné vyšetření dítěte po stránce zdravotní, psychologické, pedagogické a sociální. Děti jsou dále umisťovány do příslušných typů výchovných zařízení.

Dětské výchovné ústavy - je určen pro děti s nařízenou ústavní výchovou za méně závažné porušování kázně a do tohoto typu mohou být děti umístěny po 10. roku života. Ke všem speciálním výchovným zařízením se váže systém speciálních škol, kde učební plány jsou dány výnosem ministerstva školství. Výchovné vzdělávací cíle jsou dosahovány specifickými výchovnými, převýchovnými a vzdělávacími metodami, které jsou výrazně individualizované.

Dětský výchovný ústav se zvýšenou výchovnou péčí – je určen pro děti, u kterých byla nařízena ústavní výchova pro závažné porušování kázně nebo činnost, která by byla jinak posuzována jako trestná.

Výchovný ústav pro mládež – pečuje o obtížně vychovatelnou mládež, která ukončila docházku ZŠ nebo zvláštní školy, v péči ústavu zůstává mládež do 18, popř. 19 let, byla-li jí ochranná nebo ústavní výchova prodloužena soudem.

Výchovný ústav mládeže se zvýšenou výchovnou péčí – určený pro ústavní nebo uloženou ochrannou výchovu u mladistvého se společensky závažnějším problémovým chováním a s diagnostikovaným vyšším stupněm narušenosti.

Výchovný ústav mládeže s ochranným režimem – je zařízení s přísným výchovným režimem pro obtížně vychovatelnou mládež s uloženou ochrannou výchovou s opakovanými projevy společensky negativního jednání a také s opakovanými útekami z výchovných zařízení. Do tohoto typu zařízení jsou zařazováni vychovávaní, jejichž převýchovný proces je zatím nezdařilý.

2.7. Systém právních opatření u dětí a mladistvých

Předběžné opatření, při majetkové trestné činnosti, násilné trestné činnosti, týrání nebo pohlavního zneužívání dítěte.

Ústavní výchova, je navrhována dětem, u kterých rodiče neplní základní rodičovské povinnosti, materiální zabezpečení nebo děti zanedbávané.

Ochranná výchova u dětí až od 12 roku věku v případě, že spáchal čin jinak trestný, kdyby byl v době činu za své jednání trestně odpovědný, uděluje se spíše za rozsáhlou trestnou majetkovou činnost nebo za násilnou trestnou činnost, v případě útěku s uloženou OV se jedná o porušení zákona a dle § 171/1c) tr. Zákona, se jedná o tr. čin maření výkonu úředního rozhodnutí.

3. Související problematika

3.1. Pojem a význam majetkové kriminality.

Trestné činy proti majetku představují převážnou část celkové kriminality, jsou vymezeny v IX. hlavě zvláštní části trestního zákona. Ustanovení, uvedená v této hlavě, poskytuje v důsledcích zásadních společenských změn, k nimž došlo v roce 1989 a jenž se nutně promítly i do trestního zákonodárství, rovnocennou trestně právní ochranu všem druhům a formám vlastnictví.

Pro majetkové trestné činy je charakteristický útok proti cizímu majetku. Trestná činnost majetkového charakteru představuje v posledních letech převážnou část celkové kriminality. Majetkové trestné činy tvořily i v minulosti značnou část celkové kriminality. Avšak, zatím co v roce 1989 činil podíl majetkové kriminality v České republice na celkové registrované trestné činnosti necelých 50 %, v roce 1990 již představoval tři čtvrtiny a vzestupná tendence pokračovala i v dalších letech a kulminovala v letech 1993 a 1994. V roce 1994 majetková kriminalita dosahuje tří čtvrtin celkové kriminality a tento trend trvá do současnosti. V letech 1989 až 2004 zaznamenáváme změny nejen pokud jde o rozsah majetkové trestné činnosti, ale i v sociodemografických charakteristikách pachatelů těchto trestných činů. V kriminální populaci majetkové trestné činnosti klesá podíl žen a snižuje se vliv alkoholu na páčání tohoto druhu kriminality.¹⁵

¹⁵ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3.vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 62

Za závažné lze považovat především vývojové tendence věkové struktury pachatelů majetkových trestných činů. V průběhu posledních 13 let se výrazně zvýšil podíl mladší věkové kategorie ve věku 15 – 20 let a 20 – 30 let. Zejména znepokojivý je v posledních letech výrazný nárůst dětské kriminality. Mládež se na majetkové trestné činnosti podílí více jak čtvrtinou (v roce 1998 činil 26.6 %), z čehož děti ve věku do 15 let tvoří ze všech vyšetřovaných pachatelů majetkové kriminality 12.5 % a mladiství ve věku 15 – 18 let představují 14,2 %.

V souvislosti s majetkovou trestnou činností je nutno zabývat se i hledisky recidivy. Počet recidivistů býval vždy u pachatelů majetkových deliktů poněkud vyšší, než u ostatních trestných činů a to okolo **33 %**. Od roku 1995 v policejních statistikách však zaznamenáváme výraznější nárůst prvotrestaných pachatelů.

Z hlediska struktury je typickým a nejfrekventovanějším majetkovým trestným činem krádež spočívající dle § 247 trestního zákona v přisvojení si cizí věci tím, že se jí pachatel zmocní. Od roku 1989 do současnosti, tvoří podíl krádeží na celkové majetkové kriminalitě v průměru 80 %.

Nejčastěji v České republice dochází ke krádežím vloupáním do bytů a víkendových chat, do obchodů a výkladních skříní, do restaurací a jídelen a kiosků. Dále pak do ubytovacích objektů, objektů se starožitnostmi a jiných kulturních objektů. Pokud jde o krádeže prosté, pak je třeba hovořit o krádežích dvoustopých motorových vozidel zvláště luxusních, věcí z aut, ale i krádežích jízdních kol, starožitností a v posledních době o velmi rozšířených kapesních krádežích. Po roce 1998 se na první místo v pořadí četnosti těchto forem majetkové kriminality dostávají krádeže věcí z aut.¹⁶

3.2. Pojem a význam násilné kriminality.

Násilná kriminalita je součástí tzv. obecné (klasické) kriminality. Jde o pojem kriminologický, nikoli právní, který nebývá chápán ani zdaleka jednotně. Rozdíly se projevují zejména v míře zahrnování násilí směřujícího nejen vůči osobě, ale i proti věci, a násilí psychického (resp. verbálního) vedle fyzického. Zejména širší veřejnost pojímá násilnou kriminalitu velmi široce: řadí sem někdy i krádeže vloupáním. V trestním právu a kriminologii je však nejobvyklejší pojetí, které se omezuje na úmyslné užití fyzického násilí, resp. pohrůžky

¹⁶ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3.vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 64

násilím vůči osobě. Hrozící či aktuální aplikace fyzického násilí přitom může jít o tzv. násilí instrumentální, sloužící k dalšímu účelu, například k loupeži.¹⁷

Trestní zákon pojem násilí nedefinuje a neuvádí trestné činy násilné povahy jako ucelenou skupinu. V pojetí policejní statistiky jsou v rámci násilné kriminality zvláště vykazovány vražda, loupež a úmyslné ublížení na zdraví. Spolu s méně frekventovanými násilnými trestnými činy zařazenými ve skupině „jiné“ představuje takto vymezená násilná kriminalita v průměru 5,5 % všech zjištěných trestných činů. Bohužel je číselně nepostižitelná i rostoucí brutalita, nápadná surovost a bezohlednost násilné kriminality, zejména u jejich závažnějších forem.

Oproti roku 1989 nastal ke konci roku 2002 až pětinasobný vzestup, a tento stav je již v současné době stabilizovaný. Loupež je typický trestný čin náležející do tzv. pouliční a tím i velkoměstské kriminality. Tato úzce souvisí s absencí či nedostatečnou úrovní společenské kontroly lidského chování, a to kontroly formalizované i neformální. Intenzita této kontroly, především neformální, je nepřímo úměrná hustotě obyvatelstva, té které lokality. Zejména ve velkoměstském prostředí vzniká mnohem více kriminogenních situací, přičemž sociální anonymita je zde vysoká. Mezi pachateli výrazně převažují osoby mladších věkových kategorií, podle pohlaví je podíl mužů výraznější nežli u jiných trestných činů. Ženy vystupují zpravidla v roli pomocnic při útoku. Pachatelé se často vyznačují podprůměrnou vzdělanostní úrovní, pocházejí z nižších sociálních vrstev a často z nevhodného rodinného prostředí. Projevují se u nich sklony k vyhýbání se práci a k alkoholismu. Zpravidla již byli dříve soudně trestáni, ale pro jinou majetkovou nebo násilnou trestnou činnost, jejíž závažnost se zpravidla postupně zvyšuje.

Loupeže jsou často páčány pod bezprostředním vlivem alkoholu a jsou motivovány potřebou získat prostředky na něj. U mladistvých pachatelů hraje v motivaci jednání určitou roli i skupinová solidarita. Intenzita útoku pak mnohdy přesahuje jeho sledovaný účel, takže v takových případech se motiv agrese vůči oběti jeví jako prvotní.¹⁸

Větší část loupeží nebo úmyslného ublížení na zdraví se odehrává za použití brachiálního násilí, beze zbraně. Pokud je zbraň použita, závažnost zranění oběti bývá přímo úměrná nebezpečnosti použité zbraně. Šíří se používání různých uspávacích a omamných prostředků, s jejichž pomocí se vyvolává bezmocnost vytipovaných obětí. Většina loupeží nekončí

¹⁷ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3.vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 77

¹⁸ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3.vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 78-79

způsobením vážnější škody na zdraví nebo majetku. Kořist získaná loupeží bývá relativně nízké hodnoty a pachatelé ji zpravidla ihned realizují opět za alkohol. Objevují se však i náznaky zvyšující se organizovanosti pachatelů loupeží a roste počet loupežných přepadení poštovních úřadů, benzínových čerpadel apod. Nejfrekventovanější místem páčání loupeží jsou veřejnosti přístupné prostory, nejfrekventovanější dobou pozdní večery a noční hodiny. Násilná kriminalita jako celek není ve společnosti rozložena rovnoměrně. Její distribuce závisí na takových sociodemografických charakteristikách jako je pohlaví, věk, bydlení ve městě či na venkově, dále na sociálně ekonomickém statusu, na stupni dosaženého vzdělání. Znamená to, že násilné trestné činy páchají mnohem častěji muži než ženy, osoby do třiceti let věku než osoby starší, příslušníci nižších sociálně ekonomických vrstev nežli středních a vyšších, osoby nevzdělané nežli osoby vzdělanější, lidé bydlící ve městech než na vesnici apod.¹⁹

3.3. Romská menšina

Romové žijí v Evropě více než sedm století a postupně se rozšířili do všech jejích koutů. Hranici států vnímali jen v souvislosti s odlišností protiromských opatření, kterých se jim v té které zemi dostalo. V dobách celoevropského vyhánění Romů se jejich komunity přísně uzavřely před okolním světem, staly se jediným útočištěm svých členů a zároveň obrannou jednotkou proti okolnímu světu. Romové žili svým vlastním životem, jehož součástí bývalo i využívání všech, kteří do komunity nepatřili – tedy příslušníků majority. Začlenit Romy do již hotových ekonomických struktur evropských zemí bylo velmi obtížné. Většinová společnost zase naopak brala Romy na vědomí jen jako exotické cizince, nebo jim přisuzovala vlastnosti lhářů a podvodníků, před kterými je třeba zamykat svá obydlí. Tak se také stalo, že majorita a Romové, ať žijící do raného středověku ve stejném prostoru, vlastně nikdy nežili spolu, ale jen vedle sebe.

Zákonem o potulných cikánech z roku 1927 měla prvorepubliková legislativa poskytnout české a slovenské společnosti ochranu před Romy, nikoliv řešit jejich situaci. Přes rozličné překážky se již od sedmnáctého století někteří jednotlivci i celé rody Romů usazovali, zanechali únavného kočování a pokoušeli se a částečně si osvojovali něco z civilizace, kterou pozorovali mimo romský svět. Jen těm vytrvalým se podařilo vklínit do majoritní společnosti a pak měli šanci sladit krok s příslušníky majority a například poprvé začít posílat děti do školy.

¹⁹ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 80

Důsledná realizace nacistických rasistických teorií způsobila, že z původních českých Romů přežili jen jednotlivci, kteří následně ve své většině splynuli s českou společností. Po válce jejich místo zaujali převážně Romové z romských osad na slovenském venkově. Paradoxem je, že teprve vláda komunistů formálně zrovnoprávnila Romy s ostatními občany, zároveň se však pokoušela o destrukci jejich kultury a úplné odnárodnění. Romové již neměli zakázaný přístup do žádné oblasti, mohli žít vedle bílých. Všem nezletilým nastala povinnost chodit do školy. Romové měli být programově, někdy i násilně asimilováni do společnosti, zatímco v předchozích dobách stáli buď zcela mimo, nebo na okraji. Poprvé dochází k bližším kontaktům a prvním poznatkům ze vzájemného soužití. Zrovnoprávnění Romů bylo naplňováním socialistické rovnosti, ale přineslo v praxi velké a netušené problémy.

Romové měli být do budování socialismu zapojeni nikoliv jako svébytné etnikum, ale jako řadoví Češi a Slováci. Tento násilný způsob řešení byl v podstatě státem řízenou asimilací. Výsledek je znám. Ztráta vlastních hodnot, cílené odnárodnění, pocity méněcennosti, morální vakuum, povinné usazení, cesta hmotných výhod provázená ztrátou soběstačnosti a výsledkem je demoralizace. Útok na duchovní podstatu romského společenství vedl ke ztrátě identity, rozložení romských komunit zevnitř. Projevil se obrovský rozdíl mezi romskou menšinou a ostatní společností, který vznikl a prohluboval se odděleným vývojem Romů, přestože Romové žili v bezprostřední blízkosti většinové společnosti.

Je známo, že Romové (*v důsledku odlišného historického vývoje*) neplánují a vzhledem k tomu je obtížné se s nimi na čemkoliv předem závazně domluvit. Na druhou stranu dokáží žít plně přítomností, užít si jí, vychutnat, i když jim zrovna štěstí nebo osud není nakloněn. V létě nejedí na drahé dovolené. Místo tohoto jen tak v hloučcích postávají před svými domy, pokuřují, klábosí, zpívají nebo i hlučí, vyhřívají se na slunci, nikam nespěchají a je jim dobře.

Mnoho pozitivního v romském etniku ještě zůstalo a mohlo by být vzkříšeno. Svého vlastního začlenění do české společnosti však Romové sami, bez podané ruky mohou dosáhnout jen velmi těžko.

V současné době žije v České republice podle kvalifikovaných odhadů 180 až 220 tisíc Romů, kteří se dělí do pěti subetnických skupin: slovenští, maďarští, čeští a moravští, olašští a skupina Sintí.

Nejpočetnější skupinou jsou Romové slovenští, a to 65 – 70 % celkové romské populace. Jejich nejčastější profesí v minulosti bylo kovářství, kotlářství, korytářství, výroba nepálených

cihel, pálení vápna a dřevěného uhlí, výroba provazů, metel a kartáčů, muzikanti – hudebníci. Ženy se živily ručními pracemi, pletením, háčkování deček, rohoží a koberců. Pomáhaly také sedlákům na polích nebo v domácnosti. Romové však pracovali i v průmyslu, na stavbách cest a železnic. Romské ženy příležitostně žebraly. Nejvyšší status z těchto profesí dosahovali hudebníci, po nich následovali kováři. Status hudebníků byl mnohem vyšší než těch, kteří dělali fyzickou manuální práci.

Čeští Romové je název subetnické skupiny Romů, kteří žili na území České republiky před II. světovou válkou. Většina z nich se stala obětí holocaustu a zahynula v koncentračních táborech. Zavádějící termín slovenští Romové se objevil v roce 1993 se zákonem o nabytí a pozbytí státního občanství ČR.

Další dělení romské společnosti je po linii rodu a po linii rodiny. Do rodu patří všichni, kteří svůj původ odvozují od společného předka. Do rozšířené rodiny (velkorodiny) náleží příbuzní z otcovy a matčiny strany v rozsahu čtyř až pěti žijících generací. Za příbuzné se považují bratraci a sestřenice z druhého, někdy až třetího kolene, tedy potomci společných pradědů, ba i prapradědů. Rodinné povinnosti poskytnout jídlo, případně živit, poskytnout přístřeší i na neomezenou dobu platí přísněji pro bližší rodinu než pro vzdálenější příbuzné.

V tradiční rodině se tradovaly kulturní a etické normy. Rodina žila pohromadě v blízkém, doslova těsném fyzickém kontaktu, při němž se posiloval zvláštní druh mimoverbálního dorozumívání – intuitivní komunikace. V rodinné pospolitosti měl každý své místo, každý znal přesně svůj status a svou roli. Věděl, co smí a co nesmí.

Mnozí Romové mají problémy se začleňováním do společnosti. Jsou mezi nimi i funkčně negramotní i přesto, že prošli pomocnou školou. V některých oblastech jsou mnozí Romové závislí na alkoholu, různých psychotropních látkách, či na své hráčské vášni. Mnoho romských dětí vyrůstá a je vychováváno v různých sociálních zařízeních a dětských domovech. Až 70 % Romů je nezaměstnaných a jsou závislí na sociálních dávkách. Mají dluhy na nájemném, někteří poškozují byty. Velice často oplácí nezájem společnosti vlastním etnocentrismem, kdy se zajímají pouze o svoji komunitu a k ostatní společnosti se chovají hostilně.²⁰

²⁰ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 142-144

3.4. Struktura romské kriminality v ČR

Na počátku devadesátých let byla u nás podle policejních statistik stíhána 2 % cizinců, 16 %, Romů a 82 % ostatních tuzemců. Nejvyšší odhady udávají počet Romů v populaci ČR na 200-300 tisíc. Kvalifikovanější a realističtější odhady využívajících i starší zdroje dat – nikoli výše už komentované a zcela zavádějící výsledky sčítání lidu – se pohybují mezi 160-200 tisíci Romů žijících v současné době v České republice. (Z toho je asi polovina mladší než 16 let) Zastoupení této etnické menšiny mezi stíhanými osobami je tedy mnohonásobně vyšší, než by odpovídalo početnosti této skupiny v populaci.

Podle průzkumu agentury AMASIA (viz. Bratinka, 1997) udává 26 % dotazovaných policistů z celé republiky podíl všech Romy spáchaných trestných činů v posledním roce na méně než 10 %, 15 % policistů odhaduje tento podíl na 10-25 %, více než třetinu trestných činů mají Romové na svědomí podle 39 ze 171 dotázaných policistů. V některých našich okresech je kriminalita Romů enormní. Citovaná Bratinkova zpráva uvádí, že v okrese Teplice tvoří romská komunita 7 % obyvatel, podle hodnocení teplické kriminální služby se však Romové podílejí na 60 % veškeré trestné činnosti, z pachatelů přepadení je dokonce 80 % Romů.

Romové na začátku devadesátých let podle Marešové (1998) představovali polovinu stíhaných a vyšetřovaných recidivistů. Také struktura romské kriminality je jiná než struktura kriminality většinové společnosti. Delikventního chování se častěji než ve většinové populaci dopouštějí děti, mladiství a ženy.

Štěchová (1993) uvádí, že nejvíce se Romové podílejí na mravnostní kriminalitě (pohlavní zneužití, znásilnění), na krádežích prostých, krádežích vloupáním a na násilné kriminalitě (vražda, loupež, omezování osobní svobody, rvačka, ublížení na zdraví). Zvýšené procento romské kriminality ve vyjmenovaných kategoriích trestných činů neovlivnila ani změna politického režimu v roce 1989.

Prostituce sama o sobě dnes u nás není trestná, ale i když jí zákon výslovně nestíhá, má vždycky těsnou souvislost s kriminálními subkulturami. Protože neexistují spolehlivé statistické údaje, lze se důvodně domnívat, že na organizaci a provádění prostituce (zejména jejich laciných, pouličních forem) se Romové podílejí větším dílem, než by odpovídalo jejich početnímu zastoupení v populaci státu. Větší podíl na prostituci – ba vůbec fenomén prostituce

romských dívek, někdy i mladších než 15 let – je svědectvím o rozpadu tradic tohoto etnika, v němž ještě v minulé generaci patriarchové přísně střežili chování dcer.

Specifickým rysem romské kriminality je i vysoká míra zapojení dětí do kriminálních aktivit, a to zejména do aktivit gangů, které ve velkoměstech okrádají chodce a cestující v hromadné dopravě, nebo páchají v sídlech jakékoliv velikosti domovní krádeže. Bylo zaznamenáno mnoho případů, při nichž byli spolupachatelé vloupání dětí předškolního věku, které díky malé postavě snadněji prolezou mřížemi a sklepními okny než dospělý.²¹

4. Kriminalita mládeže a recidiva

4.1. Kriminalita mládeže

4.1.1. Pojem a význam kriminality mládeže

Jestliže pod kriminalitou rozumíme úhrn pro společnost nebezpečných jednání, které označuje současná právní úprava jako trestné činy, pak u mládeže vzhledem k její věkové struktuře, biologickým, psychickým a dalším zvláštnostem přistupuje ještě k další diferenciaci. Dosavadní právní úprava pod kriminalitou mládeže zahrnuje především skutky, kterých se dopouští kategorie mladistvých (15-18 let). Do kriminality mládeže se však zahrnuje i dětská (pre) kriminalita (do 15 let) a kriminalita mladých dospělých (od 18 do 24 let), někdy se však uvádí i vyšší věková hranice.²²

U kriminality mladistvých se také může setkat s názvem juvenilní delikvence.

Názvu prekriminalita se používá pro činnost, které se dopouštějí osoby před dosažením trestní odpovědnosti a která, pokud by jí spáchaly osoby starší 15 let, by byla považována za trestný čin. Horní hranice prekriminality je tedy 15 let, spodní hranice nebyla specifikována. Většina dětských delikventů se dostává do rozporu se zákonem okolo 12 let, přičemž první provinění začínají již mezi 5-6 rokem.

Podle § 11 tr.z. osoby mladší 15 let (děti) nejsou trestně odpovědné a jejich jednání přesto, že naplňuje skutkové znaky podstaty trestného činu, trestným činem není. Dověšením 15

²¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha: 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 139-140

²² ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 8

roku věku je tou právní skutečností, která zakládá trestněprávní odpovědnost, v důsledku čehož je možno osobu, která dosáhla 15 let věku, trestně stíhat. Věk 15 let pro vznik trestní odpovědnosti platí také ve skandinávských zemích, v Německu a v Rakousku vzniká trestní odpovědnost ve 14 letech, ve Francii ve 13 letech. V Anglii je minimální věk pro vznik trestní odpovědnosti 10 let a ve Skotsku 8 let věku dítěte. Plná trestní odpovědnost nastává dosažením zletilosti, ve většině evropských států to je dosažením 18 let věku.²³

Mezi hlavní faktory ovlivňující vývoj sociálně-patologických jevů mládeže můžeme zařadit genetické dědictví, vliv rodiny, společnosti, etnických skupin a vliv part. V některých případech můžeme přiřadit děti tělesně, duševně či smyslové poškozené. Zpravidla se však jedná o smíšené příčiny, jejichž nezvládnutí, respektive neřešení, napomáhá vzniku popisovaných jevů. V dnešní době je rodina spíše jakousi „skořápkovou institucí“, jelikož je dnes výhradně zakládána kvůli emočnímu uspokojování dospělých, je málo stabilní a mnoho dětí dnes vyrůstá pouze s jedním rodičem, který na výchovu v některých případech nestačí.²⁴

Zákonodárce při stanovení trestní „neodpovědnosti“ pro nedostatek věku vychází ze skutečnosti, že tyto osoby nejsou natolik vyspělé, aby chápaly skutečnou nebezpečnost určitého protiprávního činu a aby ovládaly svoje jednání. Vzhledem k tomu, že jde o osoby, které nejsou trestně odpovědné, není vůči nim možné vést trestní řízení.²⁵

4.1.2. Věková hranice 06-15 let

U věkové hranice 6 – 15 let je spodní věková hranice určena počátečním obdobím, v němž jsou registrovány první příznaky jednání dětí, které jsou v rozporu se společenskými pravidly a normami, které mají charakter určitého provinění. Již mezi 6-8 rokem jsou registrovány případy jednání, které, kdyby byly spáchány po dovršení 15 let, by byly hodnoceny jako trestné činy. Horní hranice pak tvoří věková hranice trestní odpovědnosti.

Většina dětských delikventů se dostává do rozporu se zákonem okolo 12 let. Dětská delikvence úzce souvisí se škodlivým výchovným prostředím v některých rodinách. K vlivu rodinného prostředí přistupuje s přibývajícím věkem stále intenzivněji prostředí školy a všechny jeho antikriminogenní a kriminogenní vlivy. Je zřejmé, že pokud dochází k narušování jednoty

²³ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 9

²⁴ MATOUŠEK, O.: *Sociální práce v praxi*. 1. vydání, Portál Praha: 2005. ISBN 80-1367-002-X. str. 267

²⁵ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 10

výchovy ve škole a v rodině, může být negativně ovlivněna celková orientace dítěte. Ve věku kolem 12 let se zvláště výrazně projevují všechny kladné i záporné rysy charakteru člověka, rozvíjí se pocit odpovědnosti a povinnosti, aktivněji jsou přijímány různé náviky a stereotypy, rozvíjí se poměr k práci apod. Dítě v tomto věku je již obeznámeno s pravidly chování ve škole i ve společnosti, se základními vztahy v kolektivu spolužáků, s požadavky učitelů a se školními povinnostmi. Pokud je toto období negativně ovlivňováno, ať už ze strany rodičů, učitelů, vychovatelů, spolužáků, či odjinud, může to rozhodující měrou negativně ovlivnit celý socializační proces a veškeré jeho další jednání.²⁶

4.1.3. Mladiství

Mladiství 16 – 18 let, tvoří věkovou skupinu, která prochází rozhodujícím obdobím začleňováním do společnosti. Vedle rodiny a školy se na formování osobnosti začínají stále intenzivněji podílet i další činitelé (vrstevníci, masmédia, apod.)

Z kriminologického hlediska mají význam také specifické rysy, jako je nedostatek životních zkušeností, neumějí správně hodnotit životní situace, falešné pojmání kamarádství, sklo k napodobování, tendence dokázat svou odvahu. Mladiství obtížněji uznávají kompromisy, mají sklon k negativismu a kritičnosti, projevuje se u nich zvýšený radikalismus, často chybí konkrétní představa o vlastním místě ve společnosti.

Ve věku 15-18 let se výrazně zmenšuje vliv rodiny a školy a do popředí vystupuje vliv vrstevníků. Značným kriminogenní vliv má nevhodné využívání volného času. Uplatňují se i negativní vlivy, které souvisejí s nízkou úrovní výchovné práce v některých školách, učilištích, výchovných ústavech pro mládež. Vliv mají i nedostatky v nedůsledné realizaci systému prevence trestné činnosti (nekoordinovanost preventivních aktivit, plýtvání s finančními prostředky atd.)

Ve věkové kategorii 18-21 let se u mladých lidí postupně, vlivem zrání a získávání zkušeností, mění názorová sféra i postoj k okolnímu prostředí. Osobnost se stabilizuje, vytváří se důležité hodnoty v kontaktu s užším i širším prostředím, uplatňuje se snaha o sebepotvrzení a

²⁶ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 32

seberealizaci. Získává se nezávislost na dospělých a postupně dochází k adaptaci na požadavky společnosti.²⁷

V tomto věkovém období většina mladých lidí prochází obdobím **puberty**. Přesné věkové rozmezí nelze určit, neboť každá osoba se vyvíjí individuálně. Toto období je dáno rozvojem formálních logických operací, jejíž podstatou je schopnost hledat jiná řešení, než jsou ty existující. Toto období je charakterizováno zvýšenou kritičností, potřebou projevit vlastní názor, osamostatňováním se od autority školní i rodinné.

Potřeba dokazovat si svoji nezávislost na společnosti se projevuje nejen odvržením jejích norem, ale mnohdy symbolickým nebo i fyzickým útokem proti jejím hodnotám. Může se jednat například o demonstrovanou nechuť k establishmentu stylizací, tedy nošením starého či otrhaného oblečení. V horších případech může jít i o vandalismus s postrádajícím smyslem (v praxi jde o poškrábání laku vozidel, rozhazování popelnic, poškozování dopravních značek atd.). Některé varianty chování, které se jeví jako poruchové, jsou v tomto věku pouze součástí potřeby hledat svou novou identitu, a z toho důvodu zkoušet i tabuizované nebo zakázané aktivity, jako např. sexuální experimentování, nebo první zkušenosti s alkoholem či drogou.

Přechodná fáze emancipace nevede hned k dosažení individuální, samostatné identity, ale zůstává někde uprostřed. Dospívající se už neidentifikuje s rodinou, ale jednoznačně s vrstevnickou skupinou, kde získává novou, zn. Sociální identitu. Ta je dána příslušností ke skupině. Z tohoto důvodu mají pravidla party jednoznačnou prioritu. Ne vždy jsou však pravidla party sociálně přijatelná a vytváří se tak další specifická kategorie poruchového jednání (jedinec s partou krade, fetuje, chová se agresivně). Zde však už nejde jen o porušení norem, ale o komplexní změnu respektovaných norem chování směrem k nežádoucí variantě. V takových případech již nestačí jen výchovný zákrok učitele, ale je třeba spolupráce s dalšími institucemi.²⁸

²⁷ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 32

²⁸ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy Praha: 1995. ISBN nemá. Str. 41-42

4.2. Recidiva kriminality

4.2.1. Pojem a význam recidivy kriminality

Recidiva je nejen v ČR, ale v celém světě považována za jeden z nejzávažnějších problémů kriminality. Je to komplexní problém trestněprávní, kriminologický, penologický, k jehož řešení přispívá také kriminalistika, psychiatrie, psychologie, sociologie a další vědní obory. Vědecká teorie i empirické výzkumy recidivy přinesly již řadu konkrétních výsledků, které jsou uplatňovány v trestním zákonodárství a trestní politice vůbec. Problematika příčin, podmínek a faktorů, které ovlivňují vznik a existenci recidivy, je poměrně komplikovaná.

Vznik recidivy ovlivňuje celá řada příčin, podmínek a faktorů, které působí na kriminalitu obecně, u recidivy však vystupují výrazně do popředí. Zaměřují se na ně kriminologické výzkumy orientované zejména na zkoumání vlivu negativních charakteristik rodinného prostředí, školy, obtíže socializačního procesu, vlivu alkoholu a jiných toxikomanií, vlivu prostředí, party, využití volného času. Zkoumána je řada sociálně demografických znaků. Podrobně jsou rozpracovány zvláště výzkumy orientované na zkoumání osobnosti pachatele recidivisty.

4.2.2. Recidiva obecně

Za recidivu je v obecném smyslu považován návrat, opakování určitého jevu. Pokud zkoumáme recidivu z hlediska rozličných vědních oborů, má recidiva odlišný význam.

Z hlediska lékařského je za recidivu považováno opětovné vzplanutí téže choroby, psychiatrie považuje za recidivu vracení se psychické poruchy, případně opakované jednání a činnosti, jejíž příčinou jsou psychické poruchy. Odlišné je právní pojetí recidivy, které v nejobecnějším smyslu vychází z opětovného spáchání trestného činu.

Z hlediska současného trestního práva se recidivou (zpětností), rozumí případ, kdy pachatel se dopustí trestného činu, ačkoli již byl dříve pro trestný čin pravomocně odsouzen.²⁹

²⁹ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3.vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 28

4.2.3. Kriminologická recidiva

Kriminologické pojetí recidivy, na rozdíl od právního, je širší, neboť vychází z faktického stavu.

Bere v úvahu skutečné opětovné spáchání trestného činu, bez ohledu na to, zda byl pachatel za předchozí trestný čin, či předchozí trestné činy odsouzen nebo vůbec stíhán. Dalším z prvků, který odlišuje právní a kriminologické pojetí recidivy je skutečnost, že v právním smyslu nejde o recidivistu, hledí-li se na pachatele, pokud jde o dřívější odsouzení, jako by nebyl odsouzen. Všechny tyto případy však jsou pro kriminologii relevantní.

K tomu, abychom si mohli udělat lepší představu o závažnosti recidivy, o jejích důsledcích, a o její aktuálnosti v rámci kriminality, je třeba si nejprve povšimnout také rozsahu recidivy, jejího podílu na celkovém stavu zločinnosti, strukturálního rozložení recidivní trestné činnosti a některých tendencí ve vývoji tohoto složitého sociálního jevu.

Při vzniku recidivy je důležitý i časový interval, ve kterém se pachatel propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody dopouští nového trestného činu. Krátkost časového intervalu tu ukazuje závažnost další recidivy. Ukazuje se též spojitost intervalu recidivy na jedné straně, věku pachatele, jeho rodinného stavu, stupně vzdělání a pracovní kvalifikace, počtu předchozích odsouzení a pohlaví na straně druhé.³⁰

4.2.4. Recidiva a rizikové vlivy

Na základě výzkumů je možno systematicky shrnout základní klasické rizikové vlivy působící na recidivu trestné činnosti.

Pro recidivisty je charakteristická hluboká dezorganizace (nebo absence) orientační rodiny, strukturální i funkční poruchový socializační proces. Orientační rodina jako primární socializační činitel postrádá charakter "opory, bezpečí a klidu", rodiče jsou hodnoceni převážně negativně, nepůsobí - vzhledem ke své časté problematičnosti - jako životní identifikační vzory.

Vycházíme-li z této teze, můžeme konstatovat, že z determinujících vlivů ovlivňujících recidivisty v jejich kriminální činnosti jsou: nejvýznamnější vlivy působící v dětství a v době

³⁰ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 29

dospívání. Značná část recidivistů pochází z defektních rodin. Na výchovu dětí negativně působí nevhodné chování rodičů, agresivita, alkoholismus, snaha po bezpracných ziscích, špatný poměr k práci, protiprávní vztah k cizímu majetku a společenským hodnotám.

Často nevyhovující materiální podmínky rodiny recidivistů jsou znásobeny značnou početností dětí v těchto rodinách. U početných rodin je snížena i výchovná péče, kterou rodiče mohou dětem věnovat. Markantně se tento nežádoucí stav vyskytuje v rodinách recidivistů romského původu.

Rodina sehrává velmi důležitou roli při vzniku recidivy. Tuto skutečnost však nelze přeceňovat. Rodina vždy působí ve vzájemné interakci s ostatními vlivy. Rodinné prostředí je jedním z činitelů socializace, které spolu s ostatními vlivy působí na průběh vzdělávacího procesu, jehož výsledky podmiňují získání sociální pozice.

Čím mladší je osoba, která se vrátí z výkonu trestu odnětí svobody, tím je pravděpodobnější, že pokud po propuštění spáchá nový trestný čin, učiní tak v krátkém intervalu, a naopak čím je tato osoba starší, učiní tak v delším časovém intervalu. Tomu odpovídá věkové rozložení pachatelů - recidivistů. Soustřeďuje se převážně do mladších věkových skupin, s postupujícím věkem pachatele klesá i nebezpečí opětovného páchaní trestné činnosti. Existuje však kategorie recidivistů, kteří trestnou činnost páchají až do vysokého věku. Varovné jsou případy vícekrát vyšetřovaných dětí do patnácti let a mladistvých recidivistů. Zhruba 55 % recidivistů tvoří mladí lidé do 29 let.³¹

4.3. Vrstevnické party.

Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jenž dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze povoleného chování. Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím, tím spíše jí není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel, ohrožované despotickým trestáním rodičů apod.. I pro dítě vychované

³¹ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 32

funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok: obstat v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty.

Nároky na konformitu jsou ve vrstevnické partě mládeže obvykle vyšší než ve všech jiných skupinách. Zahrnují nejen způsob vyjadřování, ale i úpravu zevnějšku, druh preferované hudby, způsob chování k opačnému pohlaví, postoj ke škole a případně k práci, k rodičům, k penězům, k sexualitě, ke kouření, k drogám, k alkoholu atd. U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější než u dětí s dobrým rodinným zázemím. Na tyto děti má vůdce party velký vliv a také ho využívá. Vstupním rituálem do již ustanovené delikventní skupiny je v některých západních zemích dokonce spáchání nějakého závažného trestného činu, tím adept překročí hranici běžných tabu a může být v případě potřeby vůdcem skupiny či ostatními členy party vydírán hrozbou, že jeho čin bude anonymně oznámen policii. Hrozba ztráty postavení ve vrstevnické skupině je tak posilována hrozbou prozrazení a případných sankcí.

Delikventní party se u nás skoro vždy vznikají z podskupiny mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často se rekrutují z mládeže bydlící na jednom sídlišti, resp. v jedné čtvrti, tak jak tomu je častěji v západních zemích. Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (přestanou chodit do učení, do školy, do práce), vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně, anebo, což je méně časté, se kontrole vymknou jen v době svého volna.

Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách a na diskotékách a záhy se jím na tento způsob života přestane dostávat prostředků. Začnou si je opatřovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce s napojením na překupníky. U nás je tento typ delikventních part patrně nejčastějším typem delikventní skupiny.

Již vzniklé delikventní gangy jsou téměř neovlivnitelné zvenčí. Organizátoři všech forem intervencí a všech typů preventivních programů by měli dát pozor na to, aby vznik delikventního gangu nebyl nezamýšleným vedlejším důsledkem programu, jehož cíl byl právě opačný. Toto riziko je vysoké u všech typů skupinových programů pro rizikovou mládež.³²

³² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. 2. vydání Praha: 2003. ISBN 80-7178-771-X, str. 83-84

Autor, ze své osobní zkušenosti však s jedním tvrzením nesouhlasí. Autor jako policista, při setkání s vrstevnickou partou, která páchala trestnou činností, zjišťoval, že tato vrstevnická parta se skládala většinou z mladistvých delikventů z jedné čtvrti, nebo z místa bydliště při trase tramvaje, neboť různé školní obvody rozdělují ulici na pravou a levou stranu, a žáci ač bydlí přes ulici, chodí do jiné školy či jiné instituce, a party pak vznikají v místě prostoru jejich bydliště.

Praktická část

5. Recidiva trestné činnosti mládeže v dospělosti.

V této části práce se autor zabývá vývojem recidivy trestné činnosti mládeže po dovršení věku 18 let. Záměrem autora je zjistit rozsah opakovatelnosti trestné činnosti dětí a mladistvých, kteří se dopouštěli trestné činnosti na teritoriu města Liberce, v letech 1995 a 1996. Jedním ze záměrů autora je zjistit, zda u recidivistů trestné činnosti dochází ke změnám v kategorii páchané trestné činnosti, či zvyšování brutality pachatelů. Je však nutné zdůraznit značnou latenci kriminality, neboť autor vycházel pouze z počtů vyšetřovaných nezletilých a trestně stíhaných mladistvých v letech 1995 a 1996 a následně trestně stíhaných dospělých.

Je tedy prakticky nemožné stanovit skutečné počty nezletilých a mladistvých pachatelů trestné činnosti, neboť nepochybně velké množství těchto pachatelů zůstává neodhaleno.

5.1. Metody průzkumu

Z důvodu co nejkomplexnějšího vyhodnocení spekulací si autor zvolil analýzu sekundárních zdrojů, a to především analýzu dat z policejních evidencí pachatelů, rejstříků trestů, výpisů z policejní evidence Stíhaných a vyšetřovaných osob a evidence Zájmových osob. Dále bylo použito studium dokumentů a jejich následná obsahová analýza.

Při práci byly také použity i statistiky Policie České republiky a Ministerstva vnitra ČR.

Autor práce si již na začátku průzkumu uvědomil, že spoléhat se na rejstřík trestů vedený u Ministerstva spravedlnosti ČR je pro práci zavádějící, neboť z vlastní praxe je mu známo, že velká část trestné činnosti mladistvých a mladých dospělých končí rozhodnutím policejních orgánů či státních zástupců zastavením stíhání z důvodu neúčelnosti, nebo překvalifikováním na přešůpek z důvodu nízké společenské nebezpečnosti s ohledem na věk pachatele.

5.2. Popis a charakteristika vzorku

Autor si již při zvažování této práce uvědomil časové rozmezí, kterým se bude v této práci zabývat, neboť sledovat recidivu u nezletilých a mladistvých pachatelů v dospělosti vyžaduje určité delší časové rozmezí. S ohledem na shora uvedené skutečnosti si autor práce zvolil období roku 1995 – 1996 jako období, kdy nezletilý či mladistvý pachatel spáchal svůj první trestný čin. Pokud tedy pachatel svůj první trestný čin spáchal v roce 1996 ve věku 12 let, v roce 2008 je tomuto pachateli nejméně 24 let.

Autor práce, za účelem získání dat provedl na jednom obvodním oddělení Policie ČR v Liberci, průzkum spisového archívu, kde ve spisových knihách trestných činů z roků **1995 a 1996**, vyhledal jména a **data pachatelů, kteří v těchto dvou letech spáchali na teritoriu tohoto oddělení trestný čin pro který byli prošetřováni. Po zjištění těchto dat pak tuto osobu, která se před 12 až 13 lety dopustila jako dítě či mladistvý trestného činu prolustroval v policejních evidencích, s cílem zjistit recidivu a kategorii páchané trestné činnosti.**

Autor musí uvést, že první porušení zákona vyhledával pouze na jednom z obvodních oddělení v Liberci, které však patří mezi velmi zatížené majetkovou kriminalitou. Zjištění dat protispoločenského jednání proběhlo na oddělení, pod které spadá jedna čtvrtina města Liberce. Tyto osoby byly evidovány na papírovém médiu, ale již pouze v evidenčních knihách, u kterých je skartační lhůta 20 let. Samotné spisy týkající se jednoho konkrétního případu, již neexistují, neboť jejich skartační lhůta je 10 let.

Ke zjištění recidivy či nerekidivy, autor použil elektronické evidence vedené Policií ČR, a to zejména tzv. Evidenci stíhaných a vyšetřovaných osob a Evidenci zájmových osob. Uvedené evidence jsou vedeny celostátně a prakticky každá osoba, která na území ČSSR, ČSFR a následně na území České republiky spáchala trestný čin, je v této evidenci zaevidována podle jména, data narození a rodného čísla. Na rozdíl od rejstříku trestů, kde jsou evidovány pouze pravomocně odsouzené trestné činy, jsou v těchto evidencích evidovány veškeré trestné činy, které předmětná osoba spáchala a to jejich paragrafové znění, datum zahájení prošetřování, sdělení obvinění, podání obžaloby a datum rozsudku, nebo datum odložení z důvodu nestíhání. Na rozdíl od rejstříku trestů, jsou tedy v těchto policejních evidencích **evidovány veškeré**

kriminální skutky, té které osoby, byť i jen ve fázi důvodného podezření, s dodatkem „odloženo-neprokázáno.

Pro lepší kvalitativní hledisko, si autor trestnou činnosti rozdělil do několika kategorií a to na majetkovou trestnou činnost, násilnou trestnou činnost, hospodářskou trestnou činností, trestné činy související s dopravou a ostatní trestná činnosti. Do ostatní trestné činnosti byly zařazeny trestné činy spojené s toxikomaniemi, vojenské trestné činy a jiná epizodní trestná činnost.

Autor sledoval a vyhodnocoval, jak se trestná činnosti u těchto osob vyvíjela v průběhu let. Autor práce zaznamenával chování delikventů do dovršení 18 let, dále do 21 let, do 25 let a nad 26 let věku., a to jak z hlediska opakování trestné činnosti, tak jejího druhu a kvalifikace.

Autor si tedy pro svou práci vybral náhodný vzorek 60 osob, které v roce 1995 a 1996 na jednom oddělení Policie ČR v Liberci spáchali trestný čin jako nezletilci či mladiství, a za pomoci policejních evidencí sledoval jejich kriminální vývoj, na území celé České republiky, který si zaznamenal a následně jej vyhodnotil.

5.3. Stanovení předpokladů

Předpoklad autora: „

- 1) U nezletilého nebo mladistvého pachatele, který opakovaně páchá trestnou činnost je předpoklad, že bude nejméně z 75 % pokračovat v páchání své trestné činnosti i v dospělosti.
- 2) Podíl zjištěné majetkové kriminality na recidivě klesá pod 60 %, zvyšuje se podíl jiné, kvalifikovanější trestné činnosti.
- 3) Nezletilí a mladiství pachatelé násilné trestné činnosti pokračují nejméně z 50 % v páchání násilné trestné činnosti i v dospělosti.
- 4) Recidiva u Romů, kteří spáchali opakovanou trestnou činnost jako děti a mladiství dosahuje v dospělosti více jak 90 %.

6. Trestná činnost mládeže a recidiva – statistická data.

6.1. Trestná činnost mládeže – statistická data

Pro poznání závažnosti problému recidivy mládeže, je nutné se seznámit se statistickými údaji. Již z prvních analýz týkajících se kriminality, které byly provedeny v první polovině devatenáctého století, a to ještě před vznikem kriminologie jako samostatné vědy bylo zjištěno, že kriminalita je z hlediska věku pachatele nerovnoměrně rozložena. Již tehdy se ukazovalo, že kriminalita je převážně záležitostí mladých lidí.

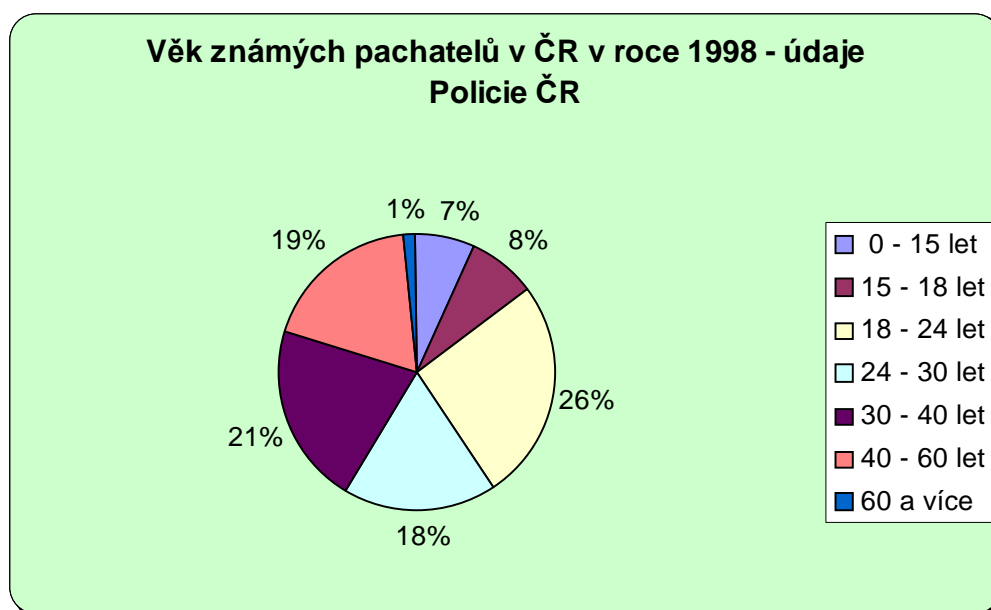
Německý kriminolog Kaiser uvádí (ve shodě s řadou dalších autorů), že obecně stoupá registrované kriminální zatížení jedince strmě až do věku 20 let a potom váhavě klesá. Současně uvádí, že na základě výzkumu skupin i srovnávacích analýz kriminální statistiky a latentní kriminality, dochází k nejsilnějšímu zatížení kriminalitou již ve věku od 14 do 16 let a toto rozložení se ani s nově se vyskytujícími formami kriminality podstatně nemění.³³

Je faktem, že kriminalita je z velké části záležitostí pachatelů mladšího věku, potvrzují to i statistiky a ročenky Policejního prezidia ČR. Policie České republiky je jediným orgánem činným v trestním řízení, který mapuje a sleduje i trestnou činnosti dětí. Ve statistikách dalších orgánů činných v trestním řízení, jako jsou státní zastupitelství a soudy, již dětské pachatele neprocházejí, neboť pokud je zjištěno, že pachatelem trestné činnosti je dítě do věku 15 let, trestní stíhání se proti němu nezahajuje a věc se pro nedostatek věku pro trestní odpovědnost odkládá.

V České republice pachatelé ve věku do 24 let mají na celkové kriminalitě podíl 40 % a 60 % všech pachatelů jsou pachatelé ve věku do 30 let.

³³ ZAPLETAL, J., *Kriminologie*, 3. vydání Policejní akademie Praha 2000. ISBN 80-7251-003-7. str. 19

Graf č.1

Kriminalita mládeže začala být orgány činnými v trestním řízení statisticky sledována v bývalém Československu, od šedesátých let minulého století. Od statistického sledování až do současné doby bylo zaznamenáno několik vln vzestupu. První větší vlna od roku 1963 do roku 1971, druhá vlna nárůstu byla zaregistrovaná v polovině osmdesátých let.

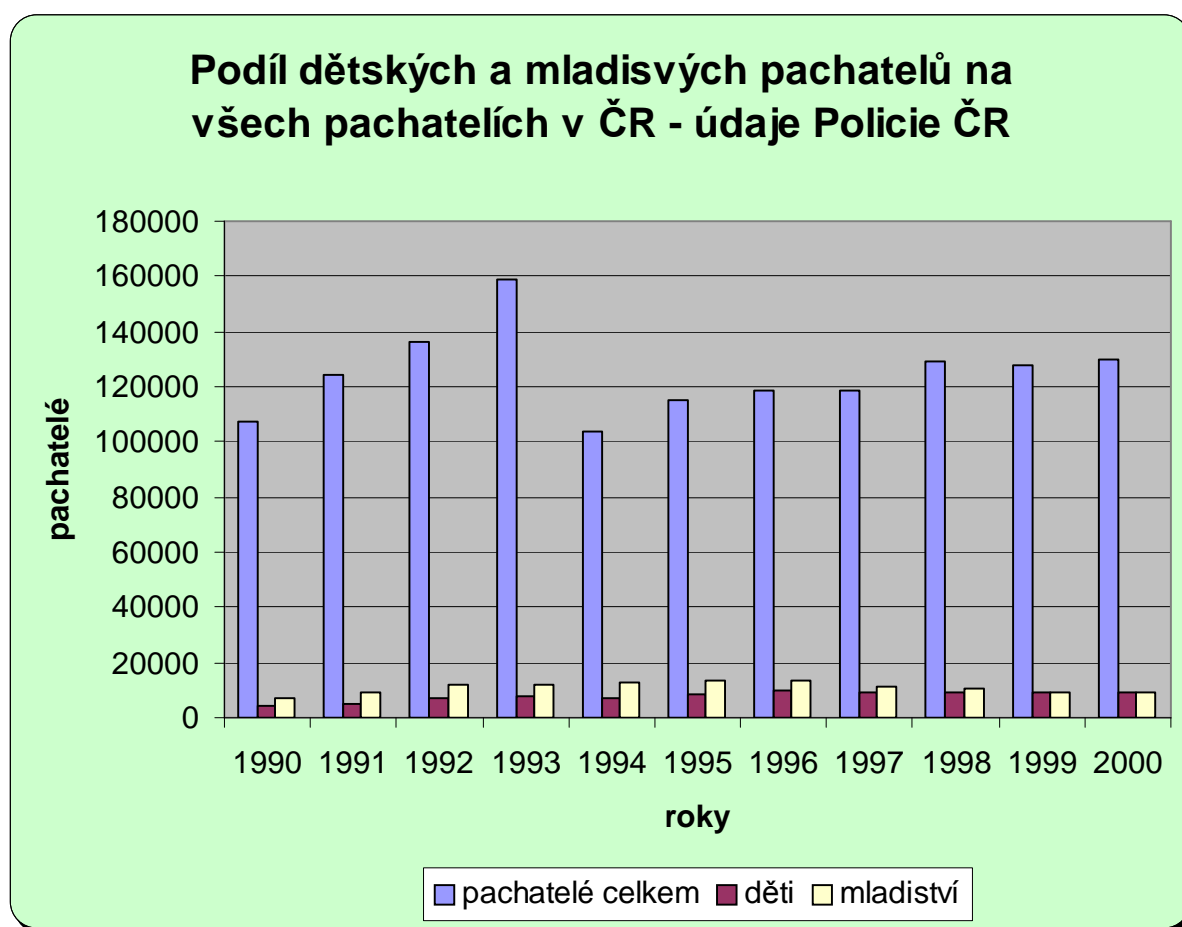
V osmdesátých letech byla kriminalita mládeže v České republice poměrně stabilní jak v počtu objasněných skutků, kterých se dopustila mládež (děti a mladiství páchali zhruba 20 000 skutků ročně, z toho bylo 13 000 trestných činů a 7 000 přečinů). Tak v jejich asi patnácti procentním podílu na celkové kriminalitě. Průměrně bylo ročně registrováno 9 000 pachatelů ve věku do 18 let. Z toho bylo stíháno na 6 000 mladistvých a přes 3 000 dětí bylo vyšetřováno. Podíl pachatelů do 18 let činí 13 % všech pachatelů.

V roce 1990 došlo ze statistického hlediska k velmi významné legislativní změně – byla zrušena kategorie přečinů. Přesto se však tento jeden z prvních kroků „proevropské“ trestní politiky směřujících k dekriminalizaci, snížením registrované kriminality neprojevil. Rovněž se neprojevilo zvýšení hranice majetkové škody odlišující trestný čin od korespondujícího přestupku

z 1 000 Kč na 2 000 Kč, ke kterému došlo v roce 1994 (od 1. 1. 2002 na 5 000 Kč). Počet registrovaných trestných činů celkově vzrostl, stoupl i počet zjištěných pachatelů trestných činů (přes pokles objasněnosti), a přesto změny v trestné činnosti mládeže jsou jedním z nejvýznamnějších ukazatelů ve vývoji kriminality na konci dvacátého století u nás.³⁴

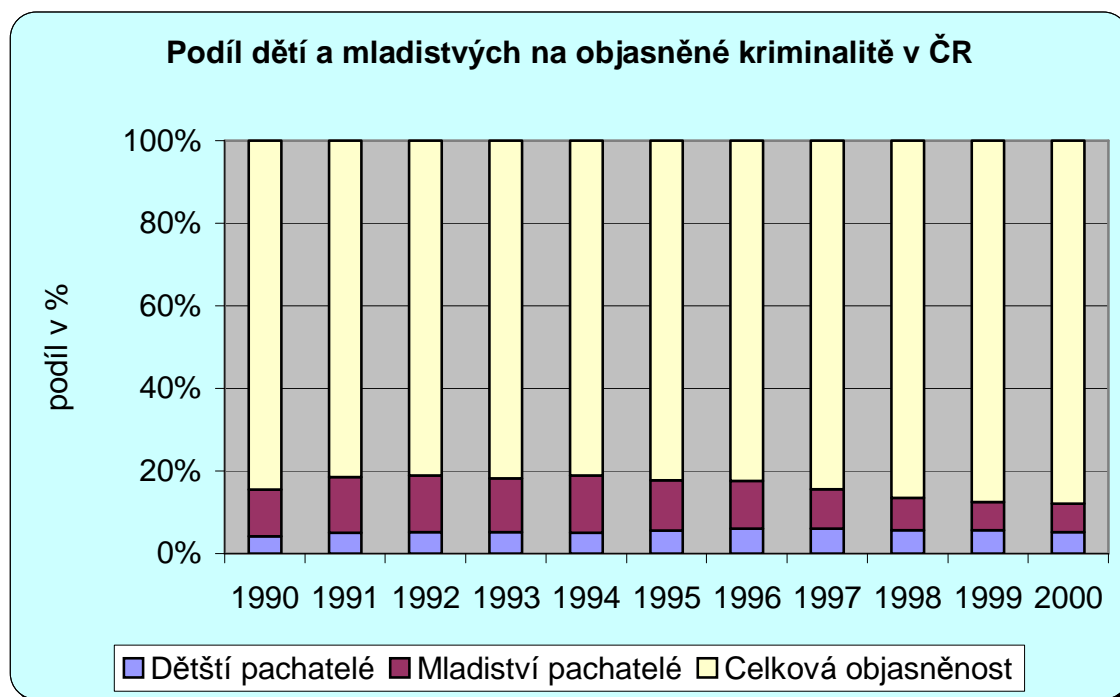
Specifické rysy kriminality mladistvých a dětí vyniknou lépe při její komparaci s kriminalitou dospělých. Pro lepší názornost tuto komparaci provedl autor grafickou formou, viz graf č. 2 a 3.

Graf č. 2

³⁴ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 20

Graf č. 3

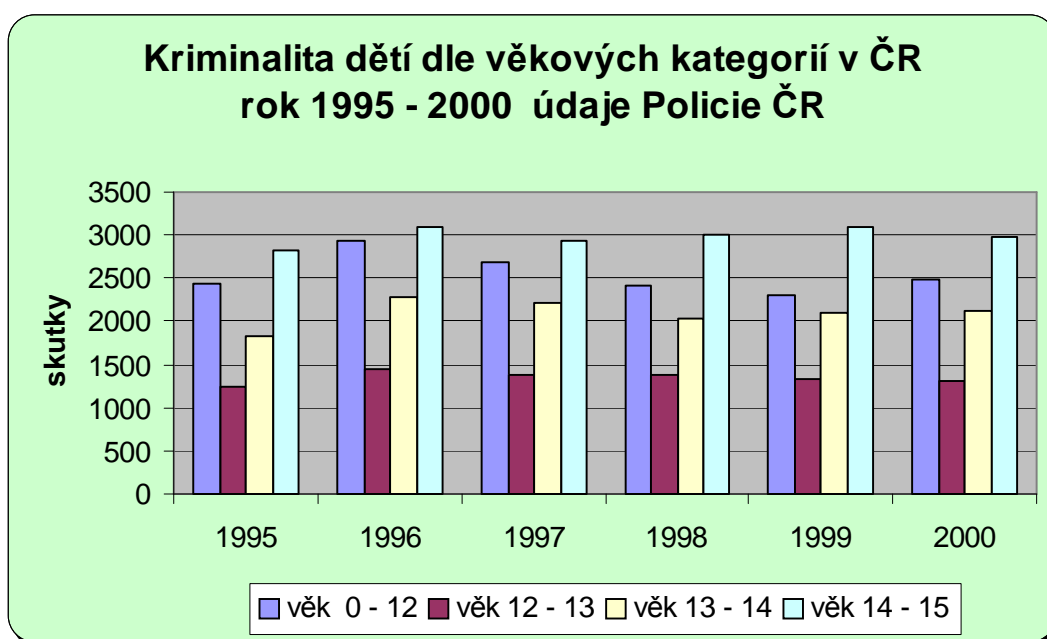
Statisticky byl zaznamenán pouze pokles počtu objasněných skutků na jednoho pachatele. Jestliže v 80. letech připadaly více než dva skutky na jednoho pachatele, v devadesátých letech se dvou skutků dopustil až každý druhý mladý pachatel. Tyto údaje však vypovídají o souběhu trestných činů, nikoliv však o recidivě. Třetina trestné činnosti dětí a mladistvých pachatelů je registrována jako opakovaná, a to i vícekrát. Téměř polovina skutků je spáchána ve spolupachatelství nebo ve skupině. Děvčata se trestné činnosti dopouštějí mnohem méně než chlapci (1:20) a méně často za použití násilí. Páchají především podvody, krádeže a kriminalitu ve spojení s drogami a prostitucí.³⁵

³⁵ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 22

Děti se výrazněji dopouštějí trestné činnosti od 13 let věku, ale ani podíl nejmladších dětí ve věku do 12 let není zanedbatelný - viz. graf č. 4

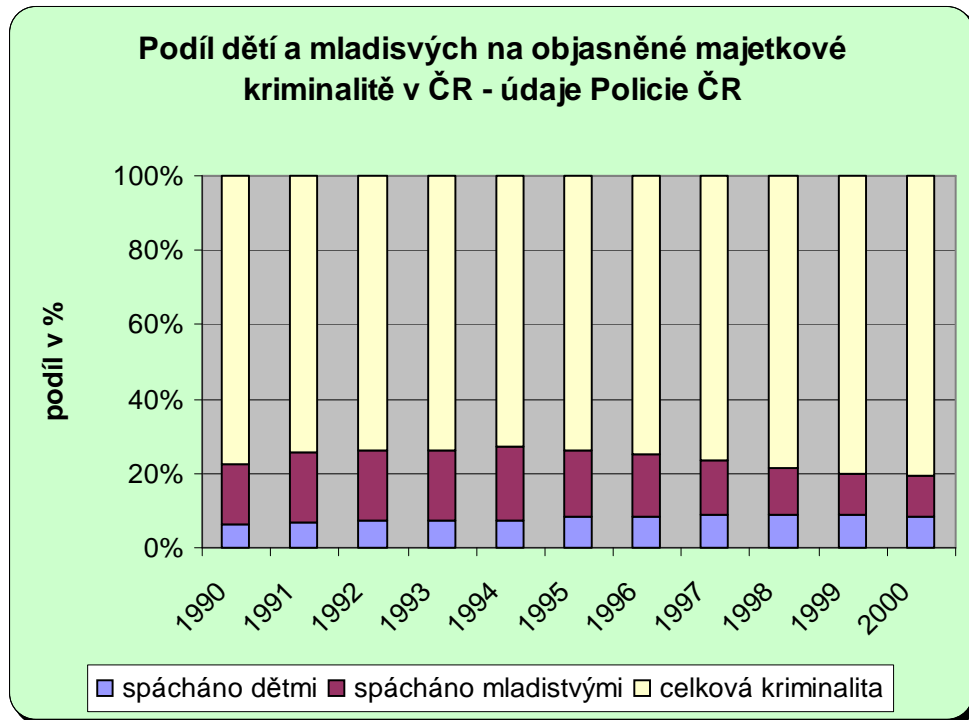
Největší podíl mají dlouhodobě děti a mladiství na objasněné majetkové kriminalitě (*kolem 20 000 skutků za rok*). V devadesátých letech tento podíl tvořil kolem 30 % (*v porovnání se skutky dospělých pachatelů*) a nejvýraznější byl v polovině devadesátých let. Motivem majetkové trestné činnosti je převážně zisk.

Graf č. 4

Autor ze své praxe uvádí, že nezletilí pachatelé začínají svou kriminální kariéru povětšinou drobnými krádežemi v obchodních domech, kdy zde zcizují sladkosti, věci, hračky či hry pro svou osobní potřebu. Postupem času však zjišťují, že pokud začnou krást alkohol, cigarety, oblečení nebo nářadí, tyto věci lze snadno prodat prakticky kdekoliv, a za utržené peníze lze pak navštěvovat herny, cukrárny atd. Postupně pak z krádeží vzniká jasný a jednoduchý zdroj fin. hotovosti nutné pro „důstojný“ život mladého chlapce či dívky.

Graf č. 5

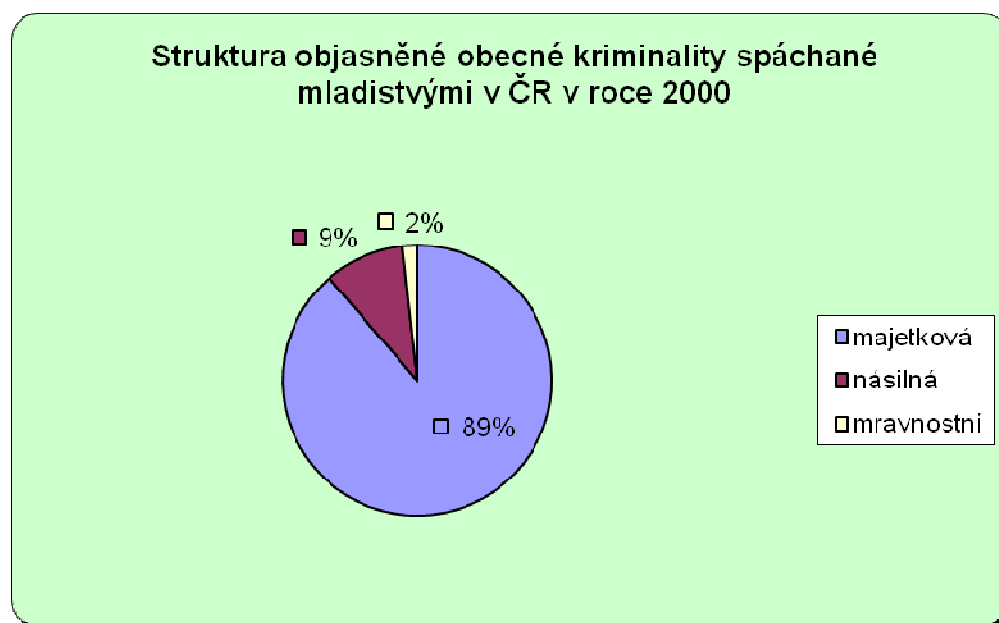
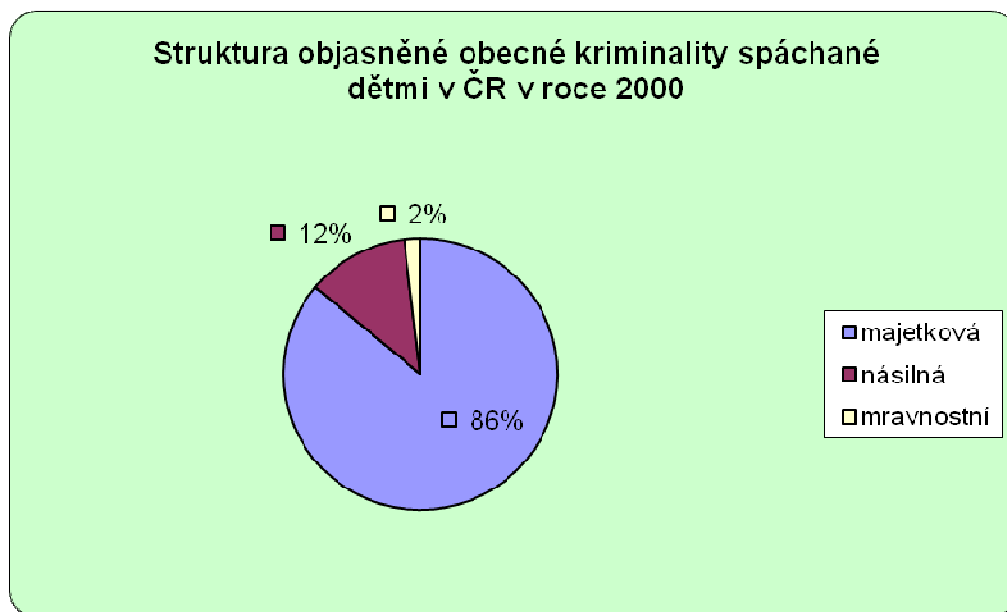

Kvantitativně nižší podíl než na majetkové kriminalitě mají děti a mladiství na násilné kriminalitě (kolem 2000 skutků za rok) a mravnostní kriminalitě (kolem 400 skutků za rok). Při porovnání podílu dětí a podílu mladistvých na kriminalitě, je podíl jen mírně výraznější u kategorie mladistvých.

Nižší podíl na násilné kriminalitě je u mladých delikventů, dán především jejich nižší fyzickou zdatností a menší odvahou. V případě násilné trestné činnosti se obětí stávají jedinci fyzicky nebo duševně hendikepovaní, nebo výrazně mladší jedinci či starší.

Autor se, ale také setkal s tím, že mladiství i děti zaútočili ve skupině a dokonce s bodnou zbraní. Pokud delikventi zaútočili ve skupině a oběť se aktivně bránila, bylo ze strany delikventů použito velmi násilných prostředků, jako je kopání do ležícího starce atd.

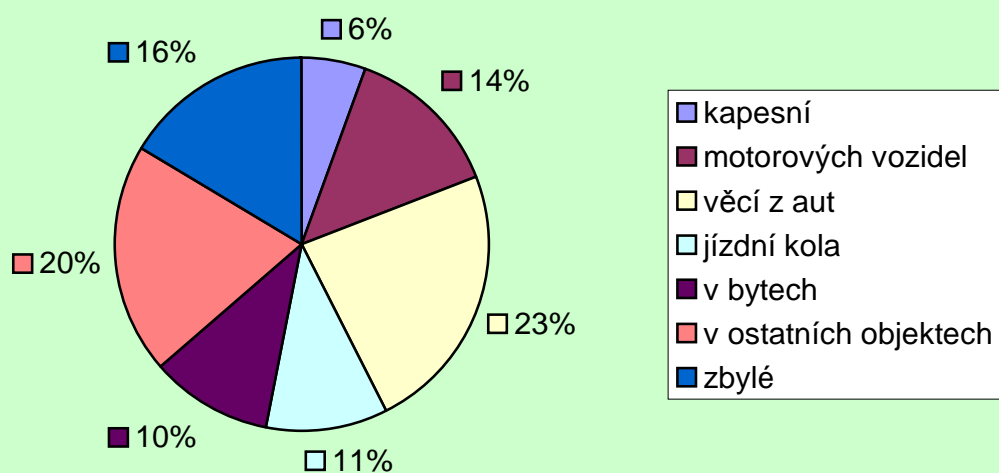
Graf č. 6 a 7

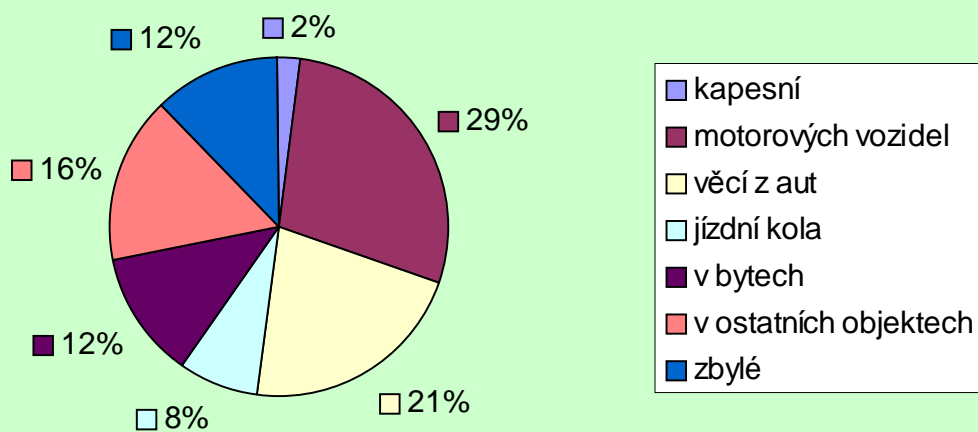
Kriminalita dětí a mladistvých je tedy převážně záležitostí majetkové kriminality, a to krádeží. Za pozornost stojí struktura objasněných krádeží, jak je spáchaly děti a mladiství, viz graf č. 8 a 9

Graf č. 8 a 9

Struktura objasněných krádeží dětí v ČR v roce 1997

Struktura objasněných krádeží mladistvých v ČR v roce 1997

Děti se nejvíce dopouštějí krádeží věcí z aut a krádeží kapesních. Souvisí to i s touhou stále mladších dětí vlastnit módní, drahé oblečení a věci pro zvýšení vlastní prestiže, vyrovnat se tak za každou cenu vrstevníkům ze sociálně silnějších rodin, kteří běžně předměty mají. Část trestné činnosti mladých lidí včetně dětí, je organizována kriminálními skupinami dospělých, kteří využívají i toho, že děti do 15 let nemohou být vážněji potrestáni. Mladiství nejčastěji kradou motorová vozidla a věci z nich.³⁶

6.2. Recidiva mládeže – statistická data

V době, kdy se autor práce začal zabývat recidivou mladých, zjistil, že předmětné téma je dosti neprobádané a konkrétní data o úspěšnosti výchovné práce s mladými delikventy se nedají zjistit. Veškeré instituce tedy vycházejí, dle názoru autora, z nepřesných čísel, a proto dva zdroje uvádí pro orientaci.

Efektivitu a účinnost výchovné práce nelze v současných podmínkách změřit a na solidním základě sledovat. Dle starších dostupných zpětných vazeb lze vysledovat pouze tyto údaje plynoucí z výkonu trestu mladistvých:

- 30% mladistvých se zapojí do běžného života velmi dobře, doučí se a kriminální kariéra je výstupem z výkonu trestu ukončena.
- 40% mladistvých se zapojí do běžného života průměrně (vykonávají příležitostné práce, nekvalifikované práce), kriminální kariéra je polootevřená.
- 30% mladistvých se neadaptuje na běžný život, recidivují, kriminální kariéra je otevřená.

Podle současných znalostí trendu ve vývoji trestné činnosti mladistvých lze v současnosti předpokládat navýšení skóre u recidivujících delikventů na úkor těch, kterým se podaří zapojit se do běžného života.

Efekt výkonu trestu u mladistvých je nižší, neboť se provádí v nevhodném prostředí. Působení se potom omezuje pouze na změnu hodnotového systému a přizpůsobení se režimu výkonu trestu. To je samozřejmě nedostatečné. Při převýchově narážíme na faktory, které nepůsobí na mladistvé pozitivně.³⁷

³⁶ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*. 1. vydání Policejní akademie Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3. str. 25

³⁷ <http://www.freeteens.cz/default.php?&ID=13&publ=17&cl=47> – dostupné dne 15.1.2009

- Ovzduší neustálého dohledu a tvrdé disciplíny nedává mladému člověku příležitost odreagovat nashromážděné pocity napětí a tlaku (jen prvoplánové uvolnění režimu bez dalších kroků ale není řešení).
- Mladiství v civilním životě hodně selhávají pro nesamostatnost a tuto vlastnost kolektivní zařízení přímo podporují. Mladistvý je režimem ke všemu doveden, na nic nemusí pamatovat, vše organizuje někdo jiný. Můžeme přímo hovořit o výchově k nesamostatnosti - převážná většina rozhodnutí o tom co, kdy a kde bude mladistvý dělat, za něj dělají jiní a také jsou za to přímo zodpovědní (pokud přijde mladistvý odsouzený někam pozdě, je za to zodpovědný dozorce nebo vychovatel apod.).
- Velká organizovanost, jednotvárnost práce a režimu a stereotypnost podporují pasivitu, lhostejnost a nechť k jakékoli činnosti. Přeorganizovanost proniká do volného času, běžného života a myšlení.

Rodinné poměry odsouzených jsou u 58,5 % jedinců ze sociálního hlediska hodnoceny jako neuspořádané. Před nástupem do výkonu trestu bylo 39% odsouzených v ústavní výchově a více jak 12% jich bylo v ochranné výchově

Hlavní příčinou recidivy u mladistvých delikventů je nesprávná socializace, v jejich případě lze mluvit o nepřizpůsobení se a nepřizpůsobivosti, jde-li o trvalejší dispozici. Život mladistvým přináší permanentní požadavek na přizpůsobení. Neexistuje přizpůsobení definitivní, musí být dynamické a je základní funkcí osobnosti jedince.

Při resocializaci mladistvých je třeba jim vytvářet podmínky pro korektivní zkušenosti. Tím je třeba vytvořit prostor k přirozenému přepracování sociálních postojů a zamezit zpevňování chování, které produkuje jako přirozený důsledek svých dosavadních zkušeností.

Na péči ve výkonu trestu by měl navazovat systém postpenitenciární péče. U mladistvých recidivistů, u nichž se resocializace ve výkonu trestu nezdařila nebo má slabý účinek, lze předpokládat, že i postpenitenciární péče bude mít malý účinek.

Celková účinnost výkonu trestu u mladistvých je malá, neboť do výkonu trestu se zákonitě dostávají mladí lidé, kteří prošli všemi fázemi asociálního a predelikventního chování. Nejlepší prognózu mají ti, kteří neprošli predelikventní kariérou. Ti se také nejčastěji vyhnou návratu do odmítavého prostředí, které často dává hrubě najevo nezáměr o ně. Většinu delikventů po návratu z výkonu trestu je ochotno přijmout pouze závadové prostředí a závadové party, ve kterých dále pokračují v delikvenci.³⁸

³⁸ <http://www.freeteens.cz/default.php?&ID=13&publ=17&cl=47> – dostupné dne 15.1.2009

Šetření prováděné v rámci grantového projektu Ministerstva vnitra ČR **poukázalo na negativní výsledky institutu ochranné výchovy, když mladiství, kterým byla uložena, vykazovali téměř 100% kriminální recidivu.** Problémem je, že při pobytu v kolektivních zařízeních nemají mladí jedinci potřebné emocionální vazby na rodiče a k vychovatelům si nedokáží vytvořit hlubší citový vztah. Nedostatečná je pak rovněž jejich integrace do společnosti.

Mezi klienty diagnostických a výchovných ústavů patří převážně mladí lidé, u nichž se vytvořil silný obranný mechanismus. Citové strádání nahrazují intenzivním vnějším vzrušením, mezi něž nejčastěji patří požívání návykových látek, ale i samotná trestná činnost. Obvyklé konflikty s rodiči mají za výsledek podezření, nedůvěru a obavu z dospělých.³⁹

Ze shora uvedených čísel je tedy zřejmé, že relevantní statistické výkazy recidivy dětských a mladistvých pachatelů jsou prakticky nepoužitelné.

8. Vlastní průzkum

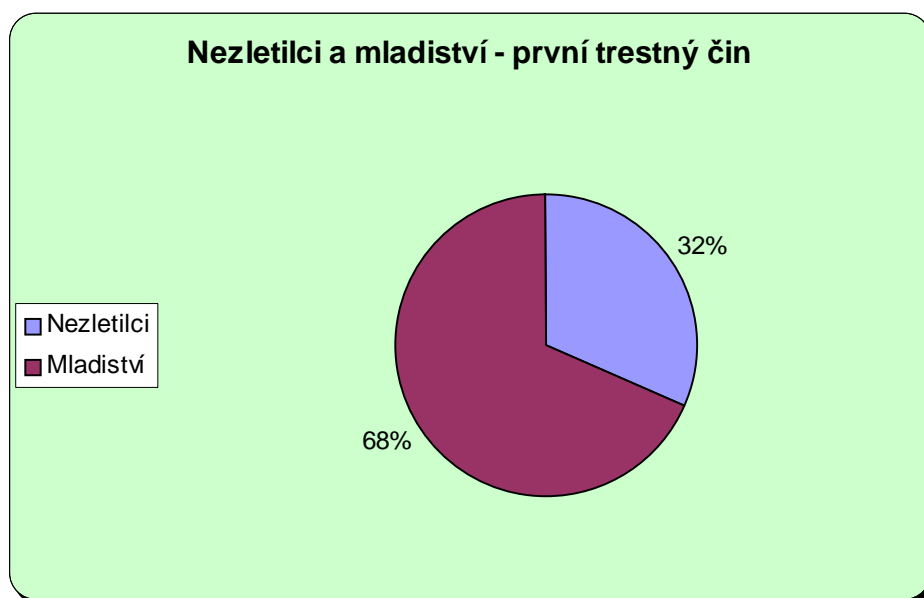
8.1. Rozdělení nezletilý a mladistvý.

Průzkumem v archívu na oddělení autor zjistil, že z 60 osob, svůj první trestný čin spáchalo jako nezletilec 19 osob a jako mladistvý 41 osob. To tedy znamená, že jako nezletilec páchalo trestnou činností 31,6 %. Tento údaj však nelze brát zcela vážně, neboť vychází z práce policie a z toho, kolik trestných činu u nezletilců samostatně vyhledala, nebo zpětně objasnila. Vzhledem k tomu, že autor byl u některých případů přímo účasten, tak uvádí, že policie se nezletilcům samostatně nevěnovala. Fakticky byly na úseku mladistvých a nezletilých zjišťovány trestné činy, které napadly již jako známé trestné činy. Autor se tedy domnívá, že velká část mladistvých pachatelů začala svou kriminální kariéru již jako nezletilci, krádežemi ve

³⁹ <http://tisk.juristic.cz/510461/tisk/old> - dostupné dne 15,01,2009

školách a obchodních domech. Jejich trestná činnost pak byla z hlediska policie evidována až při závažnější trestné činnosti, jako jsou krádeže vloupáním do sklepů, vozidel a obchodů.

Graf č. 10

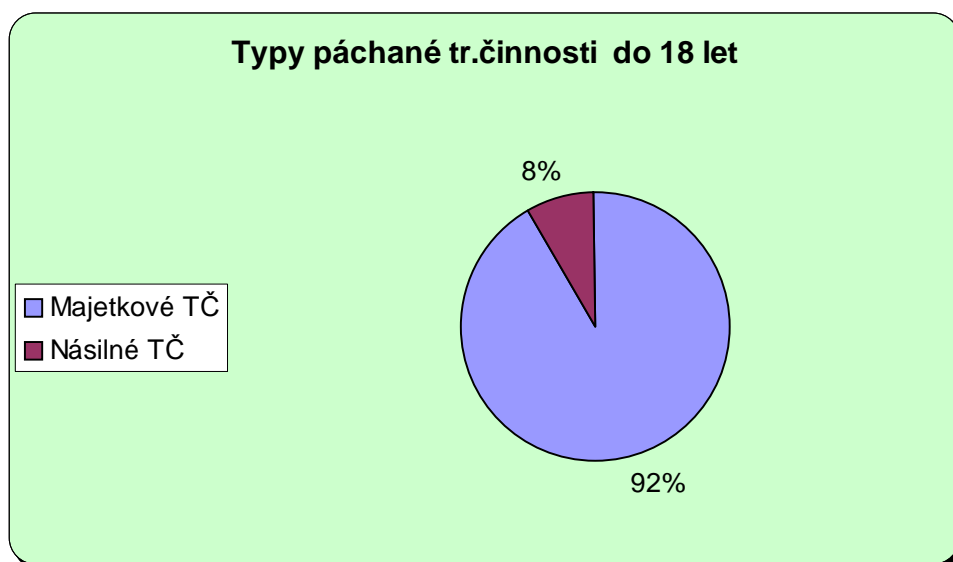

8.2. První zjištěný trestný čin z hlediska typu trestné činnosti

Průzkumem zjišťujeme, že většina mladistvých a nezletilých pachatelů započala svou kriminální kariéru pácháním majetkové trestné činnosti. Z 60 klientů jich 55 započalo svou kriminální kariéru majetkovou trestnou činností a pouze 5 delikventů spáchalo násilný trestný čin. To tedy znamená, že přes 91 % delikventů počíná svou trestnou činnost krádežemi. Tento údaj není nijak překvapivý, neboť krádeže v hypermarketech, školách a rodinách jsou z hlediska dětí poměrně snadné. U násilné trestné činnosti je však ze strany pachatele již zapotřebí větší

„odvaha“, případně i fyzické předpoklady, které by stačily k překonání odporu oběti např. stařenky.

Graf č. 11

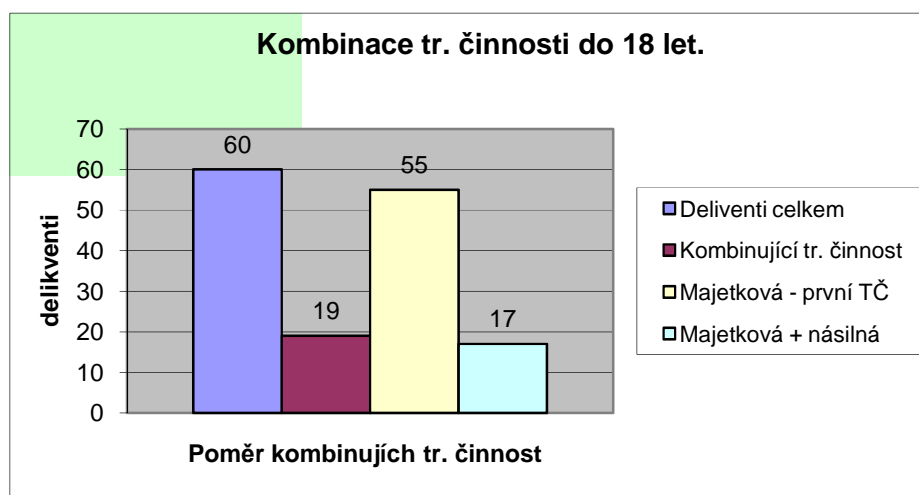

8.3. Trestná činnosti do věku 18 let

Z 60 delikventů do svých 18 let však již 19 delikventů spáchalo více druhů trestné činnosti, nejčastěji se kombinuje majetková trestná a násilná trestná činnost, celkem 17 delikventů, to tedy znamená, že z 55 delikventů, kteří jako první trestný čin spáchali krádež, více jak 30 %, do svých 18 let spáchalo násilný trestný čin. Pokud se tedy zamyslíme nad tímto jevem, je zřejmé, že v případě nezjištěných krádeží dochází u rizikové mládeže k získávání větší odvahy v páchaní protispolečenské činnosti a toto vede v první fázi ke zvýšení procenta násilné trestné

činnosti ve věku do 18 let. V tomto případě však nelze opominout určitou nevyrovnanost a nevyzrálост delikventů, kteří si ani neuvědomují možnosti a důsledky své násilné trestné činnosti, která někdy vedla i tragickým koncům.

Graf č. 12

Je celkem zajímavé, že z delikventů, kteří spáchali jako své první porušení zákona násilnou trestnou činností, tak již do svých 18 žádný trestný čin nespáchali, což však neznamená, že v trestné činnosti i násilného charakteru nepokračovali po dovršení dospělosti.

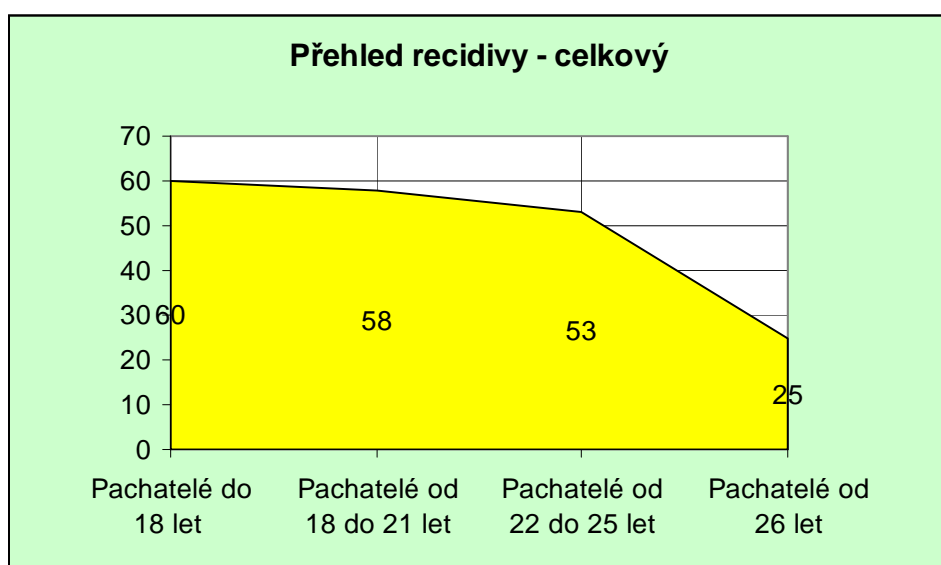
8.4. Celková recidiva

Ze zkoumaného vzorku 60 delikventů autor zjišťuje, že v páchání trestné činnosti pokračuje po dovršení plnoletosti do 21 let včetně, většina pachatelů. Přesněji ve věku 18 až 21 let spáchalo trestný čin 58 pachatelů, což je 96,5 %.

Recidiva pachatelů ve věku 22 až 25 let také není nijak malá. Ze vzorku 60 nezletilých a mladistvých pachatelů, ve věku 22 až 25 let spáchalo trestný čin 53 pachatelů což je 88,3 %.

Recidiva pachatelů ve věku 26 let a výše je již menší. Tento údaj nelze brát zcela přesně, neboť někteří dětští pachatelé tohoto věku ještě nedosáhli, nebo jsou již ve dlouholetém výkonu trestu. Proto jsou tato čísla pouze orientační, ale lze zde zaznamenat určitý pokles. Z 60 delikventů pokračuje v páchání trestné činnosti 25 pachatelů, což je 41,6 %.

Graf č. 13

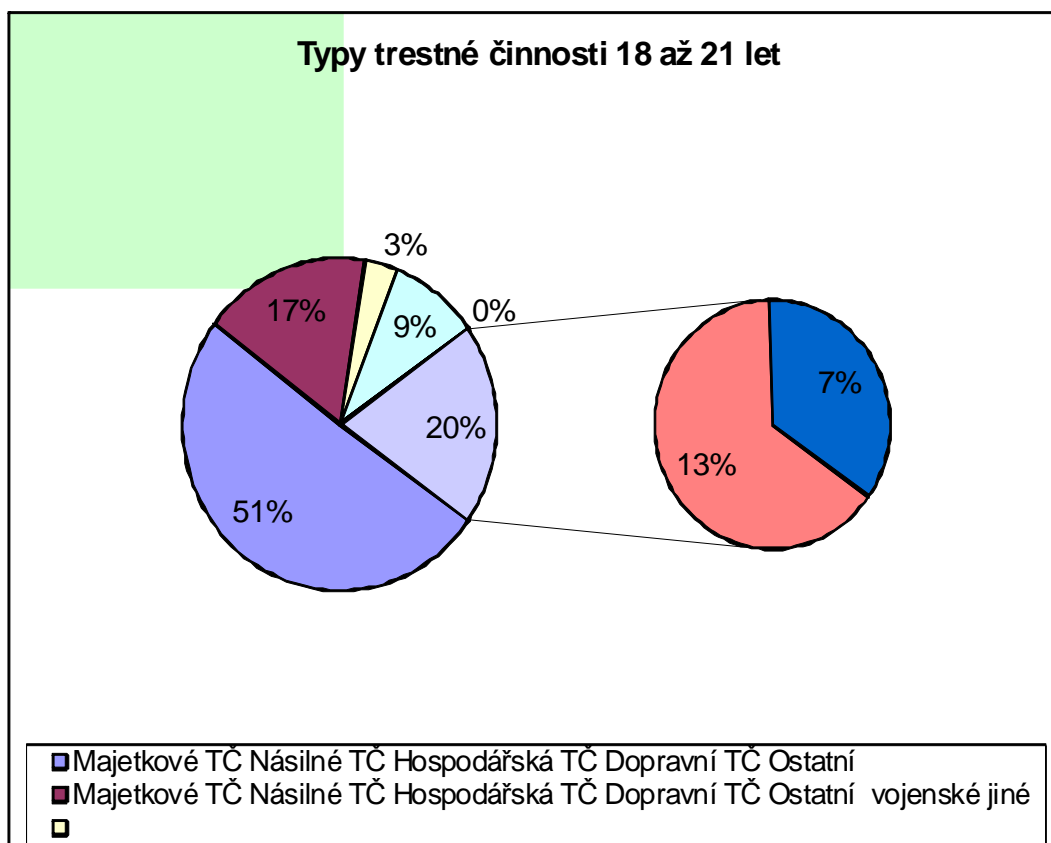
8.5. Recidiva ve věku 18 až 21 let

Z 60 delikventů po dovršení věku 18 let až do věku 21 let spáchalo 44 osob majetkový trestný čin. Násilný trestný čin spáchalo 15 osob. Hospodářskou trestnou činností spáchali 3 pachatelé. V dopravě spáchalo trestný čin 8 osob. K tomuto lze uvést, že se jedná o novou skupinu trestných činů, které se prozatím ve zkoumaném vzorku nevyskytovaly, ale souvisejí s dospíváním mladistvých pachatelů, kteří se začínají motorizovat. Jejich asociální způsob chování se začíná projevovat i v novém směru jejich zájmu, tedy v řízení motorových vozidel, začíná se projevovat porušováním zákonů související s touto problematikou. K problematice trestných činů v dopravě lze uvést, že v období let 1998 až 2001, byl trestní zákon v oblasti

dopravy a trestné činnosti s ní související velmi měkký, oproti současnému stavu. Některé skutkové podstaty trestné činnosti neexistovaly, nebo trestným činem stávaly až opakovaným spácháním přestupku proti dopravě.

V tomto období věku mezi 18 až 21 lety, spáchalo dalších 17 osob jiný trestný čin. Z toho se 11 osob dopustilo vojenských trestných činů, jako je neplnění odvodní povinnosti, a další. V odmítání vojenské služby či trestněprávní porušování pravidel při výkonu základní vojenské služby, pro skupinu bývalých mladistvých delikventů typické. Odmítání jakékoliv povinnosti a odpovědnosti za sebe či společnost, obzvláště zažít vojenský dril, pevný režim a nemožnost samostatně se pohybovat, rozhodovat a celkově se podřizovat autoritám, je jedním z ukazatelů delikventního chování.viz graf č. 14

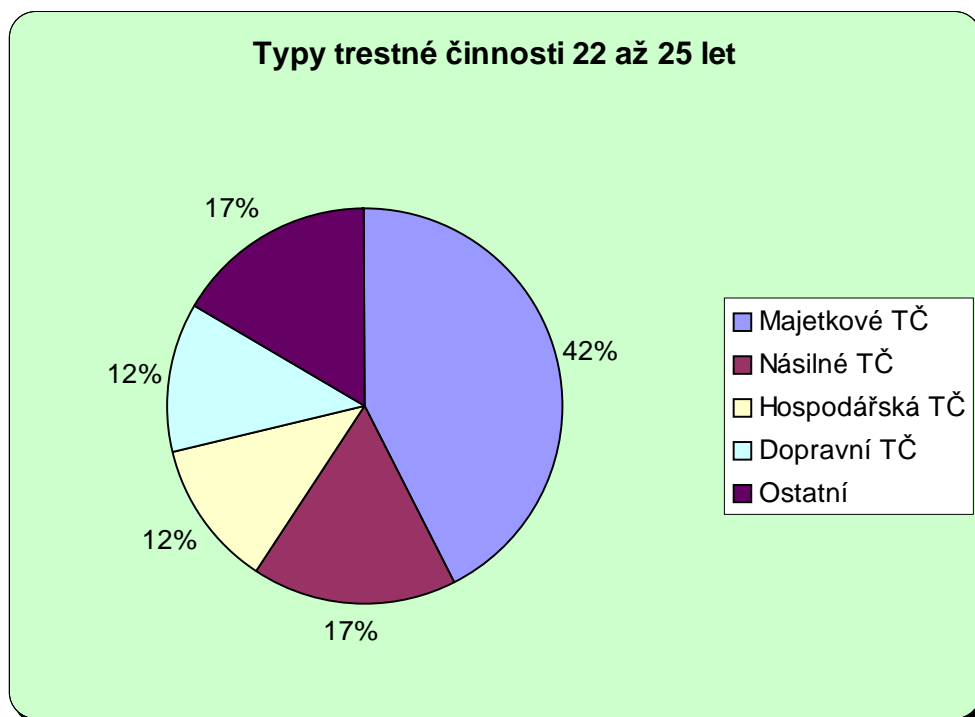
Graf č. 14

8.6. Recidiva ve věku 22 až 25 let.

V období věku mezi 22 až 25 lety, spáchalo ze sledované skupiny, 28 delikventů majetkový trestný čin, 11 delikventů spáchalo násilný trestný čin. 8 delikventů spáchalo trestný čin v dopravě. Dalších 8 osob ze sledované skupiny spáchalo trestnou činností hospodářského charakteru. Ostatní trestné činnosti se dopustilo 11 osob.

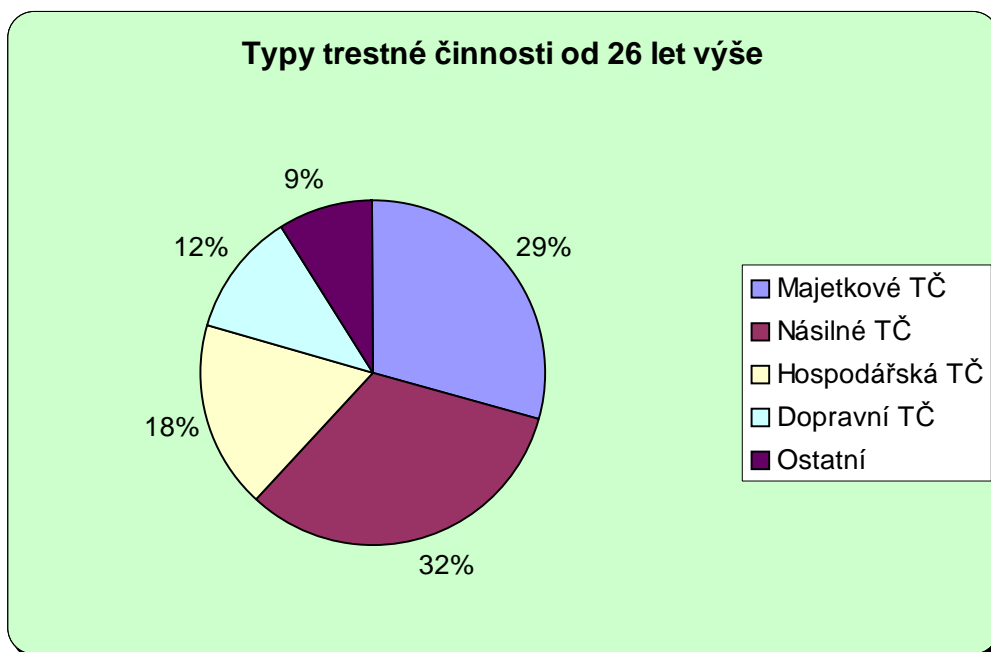
Graf č. 15

8.7. Recidiva ve věku 26 let a starší.

Od 26 let lze zaznamenat určitý pokles trestné činnosti, ale tento lze z určité části přičíst tomu, že někteří z dětských delikventů ještě do věku 26 let nedospěli. Z 25 delikventů starších 26 let: 10 osob spáchalo majetkový trestný čin, 11 osob spáchalo násilnou trestnou činnost, 4 osoby spáchaly trestné činy v dopravě, 6 osob spáchalo hospodářskou trestnou činnosti a 3 osoby spáchaly jiný trestný čin.

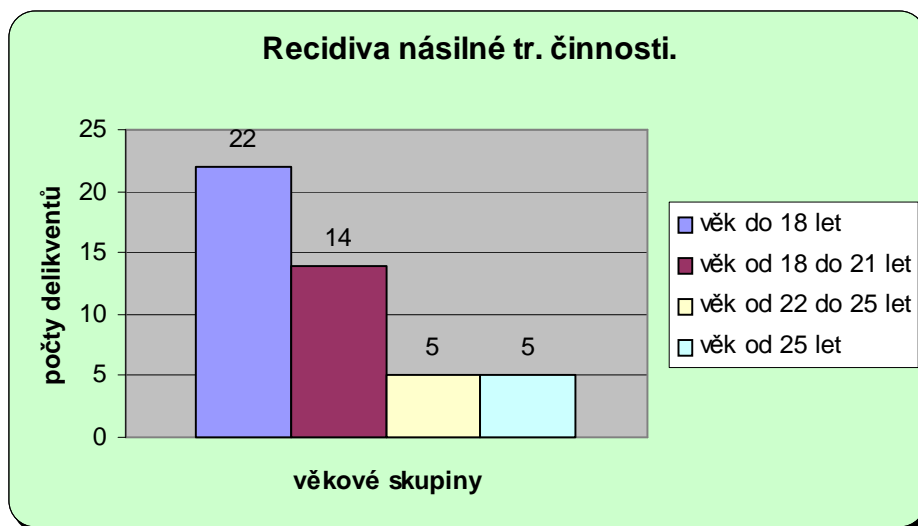
Graf č. 16

8.8. Recidiva násilné trestné činnosti

Z 22 delikventů, kteří do svých 18 let spáchali násilný trestný čin, pokračovalo v násilné trestné činnosti ve věku 18 až 21 let, 14 delikventů což je 63 %. V období věku 22 až 25 let, pokračovalo v trestné činnosti 5 delikventů, což je 22,5 %. Ve věku nad 25 let spáchalo násilnou trestnou činnost 5 osob, což je 22,5 %.

Graf č. 17

8.9. Vývoj hospodářské trestné činnosti

Při rozboru výzkumného vzorku, zjišťujeme, že postupem času klesá podíl majetkové trestné činnosti, ale vzrůstá podíl hospodářské trestné činnosti. Pokud se nad daným tématem zamyslíme, je to poměrně logický vývoj, neboť pachatelé krádeží postupem času zjišťují, že při

páchání majetkové trestné činnosti jsou nuceni nést velké riziko a tyto krádeže jsou také pracné v poměru k možnému hmotnému zisku. Se zvyšující se „kvalifikací“ v páchání trestné činnosti, se tito pachatelé orientují na drobnou hospodářskou trestnou činnost jako jsou podvody, zpronevěry, úvěrové podvody, které těmto pachatelům přinášejí poměrně velký zisk, bez velkého rizika přímého odhalení. Z hlediska této práce, tedy někteří pachatelé upouštějí od přímých krádeží a páchají tuto kvalifikovanější trestnou činnost. viz graf č. 18.

Graf č. 18

8.10. Vývoj trestné činnosti v dopravě

Pokud se zabýváme recidivou trestné činnosti mládeže, nelze opominout také trestnou činnosti páchanou v dopravě. Z hlediska policejních statistik je to jedna z nejčastěji odhalované trestné činnosti a to hlavně pro její snadnou zjistitelnost. Z hlediska dětských delikventů je trestná činnost na úseku dopravy minimální, ale již ve věku mladistvého se valná část rizikové mládeže snaží motorizovat. Vzhledem k tomu, že k řízení osobního automobilu je jednou z podmínek také dosažení zletilosti, mladiství delikventi jezdí bez řidičského průkazu, a dostávají se do střetu se zákonem jako neřidiči. V období let 1995 až 1996 však trestný čin „Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění“ neexistoval, proto pokud mladistvý delikvent nespáchal dopravní

nehodu, nebyl mu správním orgánem vyslovován zákaz činnosti řízení motorového vozidla, ale pouze pokuty, které byly prakticky nevymahatelné. Z tohoto pak pramenil také jistý pocit nepostižitelnosti ze strany policie a zákonů. Postupem času však i na tyto delikventy zákon dosáhl a trestná činnost dopravě spočívající v maření výkonu dle § 171/1c) a § 180d) tr. zákona se stala setrvalou součástí trestné činnosti kriminální subkultury. viz graf č. 19.

Graf č. 19

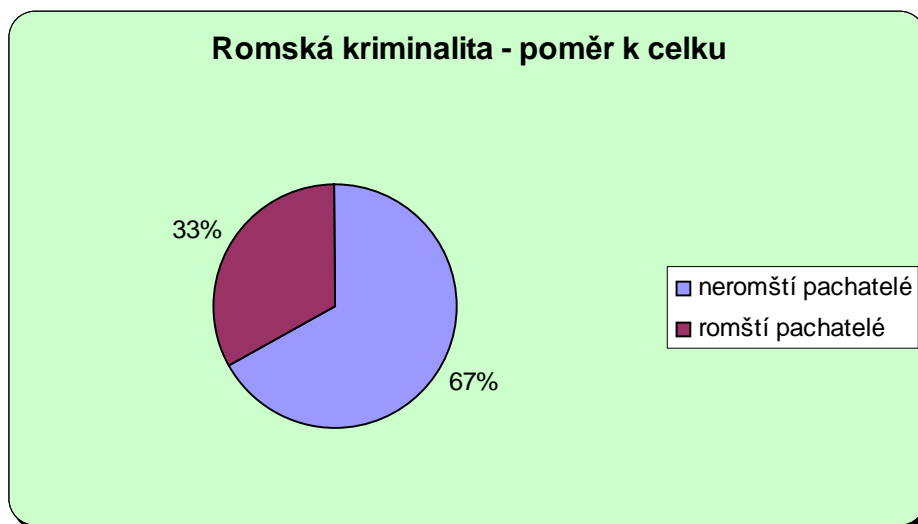
9. Kriminalita z hlediska Romů.

Autor již při vyhledávání delikventů zjišťuje, a to dle jmen, která jsou typická pro romskou komunitu, že musí také zabývat romskou kriminalitou. Při vyhodnocování se tedy zaměřil také na kriminalitu a recidivu z hlediska Romů. Bohužel Policie ČR přestala sledovat kriminalitu z hlediska Romů již zhruba před deseti roky a to na základě obviňování ze skrytého rasizmu a porušování lidských práv. Autorovi se místní a osobní znalostí podařilo zjistit, že z 60 delikventů 20 osob patří do tohoto etnika. Ano, je to poměrně vysoké procento přesahující 30 %, přesněji dosahuje 33.33 % zkoumaného vzorku. Tak vysoké procento vede k zamyšlení z jakého důvodu tomu tak je. Autorovo obvodní oddělení spravuje prakticky jednu čtvrtinu Liberce, s některými městskými částmi kam se celé desetiletí stahovala romská komunita, a tento trend ještě zesílil po roce 1989 a prakticky trvá dosud, neboť tzv. romská ghetta, která byla v některých

částech středu města, vlivem privatizace lukrativních nemovitostí ve středu města prakticky zanikla. Romové se pak vystěhovali ze středu města do oblastí na okrajích do tzv. dělnických a činžovních domů, kde vytvářejí nová ghetta. Možná je štěstím Liberce, že město je rozloženo v údolí, nikde nevzniklo ghetto typu Chánov či Janov u Litvínova, a romské komunity jsou poměrně pravidelně rozloženy po všech okrajích města Liberce. Autor práce při lustracích zjišťuje, že Romové město Liberec opouštějí a přesují se do obcí okolo města Liberce, jako je Chrastava, Mníšek, Nové Město pod Smrkem. Autor se domnívá, že k tomuto jevu dochází čistě z ekonomického důvodu. To je dražší bydlení v Liberci, než v obcích a vesnicích v okolí krajského města.

S ohledem na zjištěné skutečnosti si tedy autor zjistil poměr Romů a majoritní většiny ve svém průzkumném vzorku, což při odhadovaném počtu Romů na území ČR ve výši do 300.000 osob je poněkud vysoké procento. viz graf č.20.

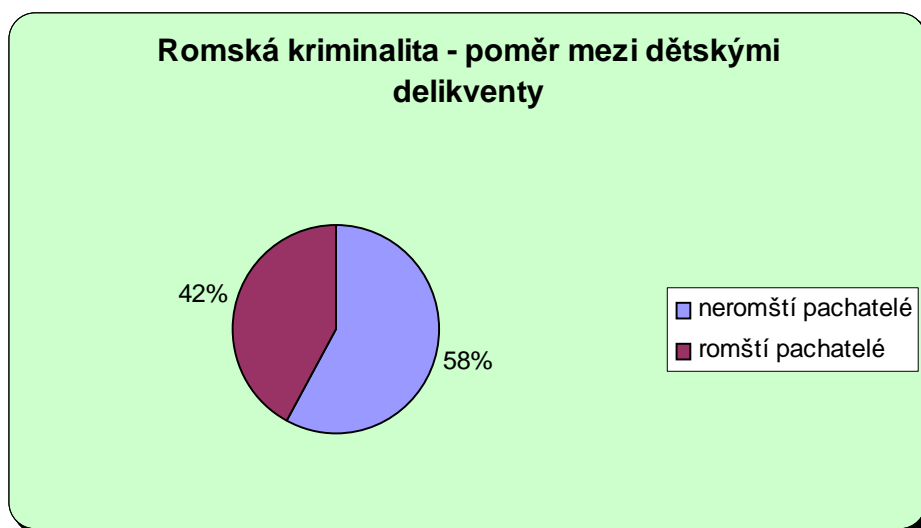
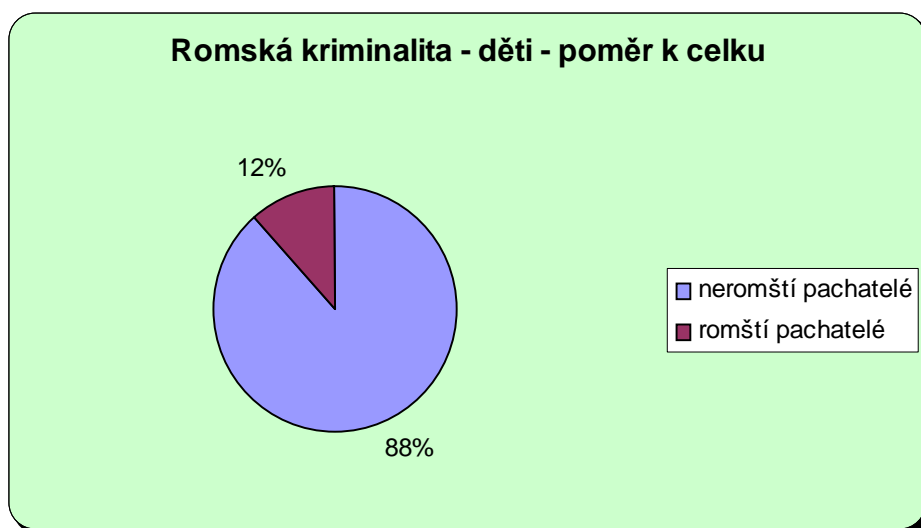
Graf č. 20

9.1. Romská kriminalita - rozbor

Z dvaceti Romů, kteří figurují v autorově vzorku: 8 Romů spáchalo svůj trestný čin jako osoby mladší 15 let, což je 13,33 % z celkového počtu 60 sledovaných osob a drtivých 42,10 % z delikventů, kteří spáchali svůj první trestný čin jako nezletilci – viz. graf č. 21 a 22

Graf č. 21 a 22

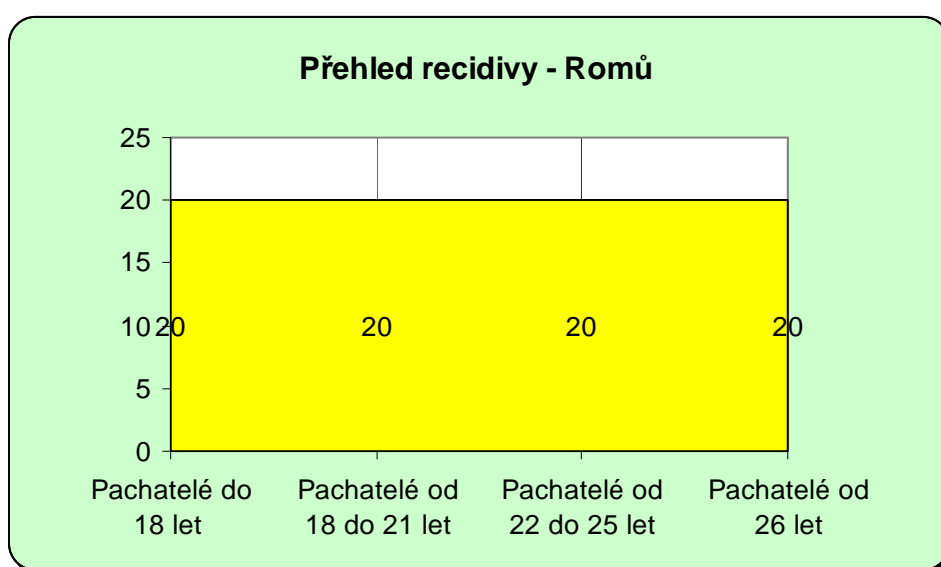

Z hlediska druhu prvního trestného činu z 20 Romů jich 19 spáchalo jako svůj první trestný čin krádež, pouze jeden z Romů začal násilnou trestnou činností. U tohoto Róma nebyla

trestná činnosti majetkového charakteru zjištěna. Tato osoba pokračuje v trestné činnosti násilného charakteru.

Při vyhodnocování recidivy je u romské části vzorku patrné, že do konce 25 roku života pokračují v páchání trestné činnosti všichni nezletilí delikventi a to především majetkového, ale i násilného charakteru viz graf č. 23

Graf č. 23

Tento výsledek je velmi špatný. Pokud se zamyslíme nad příčinami, tak největší vliv na tento výsledek má rodina. Pokud vzorec chování pro Roma je takový, že krást je zcela něco běžného a za práci považuje docházení na úřady pro sociální dávky, tak ani žádný jiný výsledek nelze očekávat. Autor práce ze svého pracovního prostředí zná romské rodiny, kde otec páchá trestnou činnost, matka taktéž a jejich tři synové v rozmezí věku 22 až 14 let, rovněž. Romové samotné umístění do výkonu trestu, již ani jako trest nechápou, ale berou jej jako součást jejich života, a ten kdo nebyl ve výkonu trestu, nemá v komunitě a v rodině velké slovo. Jistě romská kriminalita je zapříčiněna mnoha okolnostmi, jako jsou kulturní a sociální poměry, ale romský problém nebyl v posledních 20 let nijak koncepčně řešen a ovoce nečinnosti sklízíme v dnešní době.

10. Vyhodnocení předpokladů

10.1. Předpoklad č. 1.

U nezletilého nebo mladistvého pachatele, který opakovaně páchá trestnou činností je předpoklad, že bude nejméně ze 75 % pokračovat v páchání své trestné činnosti i v dospělosti.

Ze vzorku 60 delikventů bylo zjištěno, že v páchání trestné činnosti pokračuje po dovršení plnoletosti do 21 let včetně, většina pachatelů. Přesněji ve věku 18 až 21 let spáchalo trestný čin 96,5 % pachatelů, kteří byli do svých 18 let zjištěni jako pachatelé skutku mající znaky trestného činu.

Kriminální recidiva pachatelů ve věku 22 až 25 let také není nijak malá. Ze vzorku 60 nezletilých a mladistvých pachatelů, ve věku 22 až 25 let spáchalo trestný čin 53 pachatelů což znamená 88,3 %.

Předpoklad č. 1 se potvrdil

10.2. Předpoklad č. 2

Podíl zjištěné majetkové kriminality na recidivě klesá pod 60 %, zvyšuje se podíl jiné, kvalifikovanější trestné činnosti.

Provedeným průzkumem bylo zjištěno, že ve věku do 18 let 92 % pachatelů páchá majetkovou trestnou činností. Ve věkové skupině do 21 let pokračuje v páchání majetkové trestné činnosti 75 % ze zjištěných pachatelů. Ve věkové skupině 22 až 25 let pokračuje v majetkové trestné činnosti 53 % zjištěných pachatelů. Ve věkové skupině 26 let a výše pokračuje v majetkové trestné činnosti 40 % zjištěných pachatelů.

Předpoklad č. 2 se potvrdil

10.3. Předpoklad č. 3

Nezletilí a mladiství pachatelé násilné trestné činnosti pokračují nejméně z 50 % v páchání násilné trestné činnosti i v dospělosti.

Z 22 delikventů, kteří do svých 18 let spáchali násilný trestný čin, pokračovalo v násilné trestné činnosti ve věku 18 až 21 let 14 delikventů, což znamená 63 %. V období věku 22 až 25 let pokračovalo v trestné činnosti 5 delikventů, což je 22,5 %. Ve věku nad 25 let spáchalo násilnou trestnou činnost 5 osob, což znamená 22,5 %.

Zde je na první pohled pozitivní posun, ale v tomto případě je nutné brát na zřetel, že za násilné trestné činy a to především závažnějšího charakteru jsou ukládány nepodmíněné tresty. Někteří z pachatelů jsou delší čas ve výkonu trestu, kde v násilné trestné činnosti většinou nepokračují.

Předpoklad č. 3 se **nepotvrdil**

10.4. Předpoklad č. 4

Recidiva u Romů, kteří spáchali opakovanou trestnou činnost jako děti a mladiství dosahuje v dospělosti více jak 90 %.

Při vyhodnocování recidivy je u romské části vzorku patrné, že do konce 25 let, pokračují v páchání trestné činnosti všichni nezletilí delikventi a to především majetkového, ale i násilného charakteru. Při zhodnocení je tedy patrné, že ze strany Romů je delikventní chování zcela běžnou formou chování, tito nejsou žádnou formou postihu nijak stigmatizováni, resocializace je prakticky neproveditelná.

Předpoklad č. 4 se **potvrdil**

10.5. Vyhodnocení předpokladů – diskuze

Po zpracování praktické části práce musíme bohužel vyhodnotit, že autorův předpoklad o neúčinnosti výchovné práce mezi rizikovou a delikventní mládeží ve druhé polovině devadesátých let minulého století se splnil, alespoň na teritoriu jednoho obvodního oddělení v Liberci.

Při zamyšlení nad tímto výsledkem musí nutně vyvstat otázka, proč byl dosažen takový špatný výsledek.

Autor se domnívá, že se jednalo o souhrn několika negativních vlivů, které na celou společnost působily. Ze strany Policie ČR se s rizikovou mládeží nepracovalo, neexistovaly prakticky žádné preventivní programy pro rizikovou a delikventní mládež. Policie ČR se v těchto letech vzpamatovávala z různých reorganizací a odchodu zkušených policistů. Na systematickou práci s mládeží nebyl čas ani prostředky a ze strany nadřízených nebyla tato problematika nijak preferována.

Z hlediska ostatních organizací a dalších orgánů činných v trestním řízení nebyl uplatňován prakticky žádný výchovný postup. Součinnost mezi orgány, které by se měly sociální práci s rizikovou mládeží zabývat, prakticky neexistovala.

Musíme vzít také potaz celkovou náladu ve společnosti, kde se stal zisk za každou cenu nejdůležitějším ukazatelem společenské úspěšnosti a prestiže. Se současnou ztrátou sociálních jistot v důsledku utlumení nebo ukončení výroby v uranových dolech a několika velkých podnicích v Liberci a jeho okolí.

11. Navrhovaná opatření

Po celou dobu práce se autor ve svém podvědomí zabýval možnostmi jak zabránit recidivě trestné činnosti mladistvých a nezletilých pachatelů.

Autor se nechce v navrhovaných opatřeních zabývat současným právním stavem ani možnostmi, které náš právní řád dává orgánům činných v trestním řízení, kurátorům, terénním pracovníkům sociální péče či oddělení právní ochrany dítěte a dalším. U těchto navrhovaných opatření autor vycházel ze své praxe policisty, poznatků, které získal při řízené praxi v rámci studia.

10.1. Primární prevence

Jako primární prevenci recidivy mladistvých pachatelů autor spatřuje v zabránění spáchání prvotního porušení zákona, které pokud projde bez potrestání, pak mladistvého pachatele utvrzuje v tom, že tato možnost života je možná, že trestnou činností lze snadno a lehce získat majetkový prospěch, bez jakéhokoliv postihu.

V rámci primární prevence je největší díl odpovědnosti na rodině možného budoucího recidivisty. V rodině získává budoucí delikvent základní návyky, normy a vzorce sociálního chování, kterými se řídí ve svém dalším životě.

Pokud je tedy budoucí delikvent, ve své mnohdy rozvrácené rodině, svědkem asociálního a delikventního chování, je vysoce pravděpodobné, že norma chování tohoto budoucího delikventa také bude delikventní a asociální. V takovém případě tedy musí primární prevenci plnit škola, která by měla budoucího delikventa naučit dodržovat normy běžné společnosti a pokusit se eliminovat vliv delikventních a asociálních rodičů. Bohužel, v dnešní době jsme svědky toho jak prestiž pedagogů na základních školách upadá, jejich pozitivní vliv na žáky také klesá. Autor byl několikrát svědkem, jak rodič prohřešky své ratolesti na základní škole bagatelizuje a omlouvá, nebo naopak přechází to útok. Školu a učitele obviňuje ze zaujatosti, šikanování, obviňuje všechny okolo, jen ne své rozverné dítě, které se musí přece v době tržního hospodářství umět prosadit v kolektivu. Pokud se však nad daným problémem zamyslíme, je zřejmé, že již v tomto prvotním střetu s autoritou, může dítě při špatné podpoře a zanedbání výchovy, získat návyky a vzorce chování, které ve svém důsledku povedou k delikventnímu

jednání. Jako nejdůležitější primární prevenci spatřuje autor práce ve výchově nezletilce již od útlého věku především v rodině a škole.

Do primární prevence lze dle názoru také zařadit mimoškolní aktivity nezletilců a mladistvých. Smysluplné využití volného času nezletilců a mladistvých je nezanedbatelnou součástí výchovy mladého člověka – možného delikventa. Smysluplným využitím volného času, je dle autora práce, ale organizovaná, kolektivní, zájmová a sportovní činnost, která dítě již v některých případech od 4-5 let formuje a zoceluje v tom, že nic není zadarmo, že k dosažení cíle a odměny je zapotřebí vyvinout snahu a úsilí, nezletilec se tedy učí přijímat porážky a neúspěchy. K tomuto názoru dospěl autor (mimo jiné) i vyhodnocováním okruhu svých známých a kamarádů, dále delikventů, kteří vyrostli v jeho okolí. Pro názornost uvádí malý příklad. Od svých 4 let, byl díky svým rodičům, přihlášen do hokejové přípravy Stadionu Liberec, a to již od třetí třídy základní školy, společně se svými 24 spoluhráči navštěvoval sportovní třídu s upravenou výukou. Tato sportovní aktivita vyplňovala autorův volný čas, na rizikové chování již prostě volno nebylo. Prakticky veškeré soboty a neděle autora byly vyplněny, domů se vracel až večer a poměrně unaven. Vrstevníci, kteří však do sportovní třídy nedocházeli, měli daleko více volného času. Postupem času autor jako policista zjistil, že se začali tito vrstevníci objevovat jako pachatelé výtržností, krádeží a jiné protispolečenské činnosti. Pokud se však autor vrátil ke svým 24 spolužákům, tak za těch 15 let, co slouží jako policista, ještě nebyl okolnostmi přinucen stíhat žádného ze svých spolužáků. Je docela zajímavý úkaz, že z těchto 24 spolužáků, pracuje u Policie ČR pět osob, včetně autora. Jistě, v dnešní době přihlásit své dvě děti do sportovního kroužku např. ledního hokeje, ragby, či plavání, není především levná záležitost, a velká část stabilních a socializovaných rodin z nižší střední vrstvy si takový luxus nemůže dovolit.

Pokud se tedy vrátíme k tématu primární prevence, tak jako důležitý prvek, je nutno vidět v podpoře řízeného a směřovaného využití volného času mládeže. V tomto směru by se měla dlouhodobě angažovat samospráva či případně stát, směřovat fin. podporu do kvalitních a pedagogicky kvalifikovaných trenérů mládeže, vychovatelů mimoškolních aktivit, podpory organizovaných a dlouhodobých zájmových činností, obzvláště v těch oblastech našeho státu, kde je sociální skladba obyvatelstva problematičtější a je zde zvýšený výskyt rizikové mládeže,

nebo faktorů podmiňujících vznik rizikových skupin mládeže, tak aby se tyto aktivity staly i pro nižší sociální vrstvy nízkoprahovými.

11.2. Sekundární prevence

Do sekundární prevence bychom měli zařadit všechny aktivity, které se zabývají prací s problémovou mládeží, tedy rizikovými dětmi a mladistvými, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli trestné činnosti nebo jsou ohroženi různými sociálně patologickými jevy, jako mohou být například drogová závislost, záškoláctví, chorobné hráčství, vandalismus, šikana, extremismus a jiné.

Jak již autor uvedl, v primární prevenci, i tomto sektoru prevence by měla hrát velkou úlohu škola a využití volného času. Úkol školy lze spatřovat v tipování rizikové mládeže, včasném informování kurátorských oddělení a středisek výchovné péče tak, aby s těmito potenciálními delikventy, začaly příslušné organizace včas pracovat, aby nedošlo k růstu delikventního jednání. Včasnou a setrvalou intervencí, by tedy mohlo dojít vrácení delikventa na správnou cestu, od jeho prozatím lehce odchylovajícího se chování. Toto navrácení na správnou cestu, lze spatřovat především v intenzivním sledování docházky do školy, dále ve sledování využití volného času tak, aby se riziková mládež, nemohla sdružovat ve vrstevnických partách. Možná je názor autora v dnešní době trochu zastaralý, ale u této rizikové mládeže, by měl být uplatňován trochu tvrdší a direktivní přístup, který by nařizoval docházku do zájmových kroužků, doučovacích skupin a to pod hrozbou sankce, jak pro budoucího delikventa, tak případně i trestněprávní odpovědnost rodičů za docházku a chování svého nezdárného dítěte. Jistě v dnešní době se mohou tato opatření zdát poněkud drastická, ale autorův osobní názor je takový, že pokud se nepodaří ve věku 10 až 16 let zabránit vzniku a zvrácení nárůstu rizikového chování, další opatření již přicházejí pozdě a jsou značně neefektivní. Prevence musí být také zaměřena také na prostředí, ve kterém nezletilci a mladiství žijí.

Do sekundární prevence lze tedy zařadit některé následující programy

- podpora rodin obecně a k sociální práci s delikventy a jejich rodinami
- podpora vzdělávání obecně a k sociální práci a k předškolním a vzdělávacím programům

- k podpoře zdravého životního stylu bez drog a alkoholu
- zlepšení příležitostí pro využití volného času a rekreace v oblastech s vysokým výskytem trestných činů páchanými mladými lidmi
- podpora individuální a sociální odpovědnosti mezi mladými lidmi
- podchycení konkrétních problémů, jimž čelí mladí lidé – drogy, záškoláctví, výtržnictví, majetkové delikty
- rozšíření sítě středisek výchovné péče
- rodinných poraden
- podpora speciálních zařízení věnujících se práci s rizikovou mládeží
- podpora terénní sociální práce s rizikovou mládeží

11.3. Terciární prevence

Terciární prevence je předcházení kriminální recidivy. Tedy orientace této prevence by měla směřovat na mladé lidi, kteří se již kriminálního jednání dopustili. Měla by spočívat v co nejrychlejším poskytnutí odborné pomoci. Prevence by měla spočívat v eliminaci recidivy kriminality a sociálně negativního jednání jako je šikana, záškoláctví, útěky z domova. Dalším úkolem terciární prevence by měla spočívat v resocializaci kriminálně narušených jedinců. Terciární prevence by měla být provázaný komplex opatření, která budou na mladého delikventa nepřetržitě působit.

V dnešní době jsme svědky volání a to hlavně ze strany veřejnosti, nebo rádoby odborníků, po snížení věkové hranice trestní odpovědnosti a používání nepodmíněných a dlouhodobých trestů.

S tímto názorem nemůžeme souhlasit. Jistě pokud mladistvý delikvent spáchal trestný čin (provinění), ať je po zásluze potrestán, ale trest odnětí svobody ve věznici by měl být uplatňován až jako poslední v pořadí. Ve větší míře by se měly uplatňovat komplexní opatření směřující k nápravě mladého delikventa. Jistě v dnešní době jsou mladiství delikventi umísťováni do výchovných ústavů. Autorův osobní názor na výchovné ústavy je poměrně negativní, neboť zde se potkávají a střetávají mladiství delikventi, kteří mají velmi podobnou sociální a kriminální minulost, prakticky nejsou ve spojení s normální společností, své kriminální dovednosti si zde

rozšiřují a vylepšují, a pokud je omezení ve výchovném ústavu začnou „prudit“, tak prostě odejdou.

Autorovo stanovisko k resocializaci a případnému trestání nezletilých a mladistvých delikventů je takové, aby se v případě trestání a výchovy, co nejvíce uplatňoval systém tzv. domácího vězení s monitorováním pohybu mladého delikventa, s případným nařízeným využitím volného času v prostoru, který je mladému delikventovi znám, může se stýkat s rodiči, známými, ale je neustále monitorována jeho činnost a pohyb v čase a prostoru. Dále by autor práce uplatňoval metodu „cukru a biče“. Pokud mladý delikvent se bude v době dohledu nebo tzv. domácího vězení chovat řádným způsobem, bude přísný denní režim povolen, bude povolena třeba na dvě hodiny volná zábava. V případě nedodržování stanoveného režimu, bude následovat uplatnění nejrůznějších sankcí. Mezi sankce by mohl být zařazen i případný velmi krátkodobý pobyt v zařízení, které by imitovalo pobyt ve vězení se všemi náležitostmi, ale bez přístupu k televiznímu vysílání, kromě zpráv, v krajním případě i v kombinaci se samotkou. Toto nápravné umístění by bylo časově omezeno maximálně na jeden týden, s možností docházky do školského zařízení. Umístění do této samotky by bylo jistě krajní řešení, ale dle názoru autora, by byla tato opatření daleko efektivnější, než se po dlouhou dobu snažit mladého delikventa převychovávat docházkami na kurátorské oddělení, nebo diagnostickému ústavu, kde se s recidivujícím delikventem – *dle jeho názoru, nic neděje, pouze se s ním nějakí lidé baví, o tom, co udělal a snaží se mu domluvit, aby to již nedělal, ale prakticky žádný trest nedostal*. Po provedení pohovoru, se pak vrací do místa svého bydliště, rodiče se opět o svého potomka nestarají a delikvent je opět ve své vrstevnické partě, pokračuje ve svém obvyklém způsobu života.

Autorův názor je takový, že trest za provinění by měl mladistvého delikventa postihnout co nejrychleji po spáchání trestného činu, neměl by být drtivý, ale spíše výchovný a omezující. Samotný trest by neměl mladého delikventa vylučovat ze společnosti.

Jako další výchovný postih by mělo následovat uhrazení alespoň části vzniklé škody, ale nikoliv z prostředků rodičů, ale z výdělku práce mladistvého delikventa, kterou by delikvent vykonával ve svém volném čase, např. „obecně prospěšnými pracemi“, úklidem sportovišť, chmelovými brigádami atd.

Autor práce se domnívá, že toto je jedna z možných cest k zabránění recidivy dětských a mladistvých pachatelů v dospělosti. Nebylo by to zcela jistě levné, tato opatření by si vyžádala

nemalé fin. prostředky, množství vysoce kvalifikovaných vychovatelů a pedagogů, a bylo by to i organizačně a legislativně náročné. Při zamyšlení nad daným problémem zjistíme, že na druhou stranu by došlo k úspoře nemalých fin. prostředků za ubytování mladistvých delikventů ve výchovných ústavech, na platech zaměstnanců těchto výchovných ústavů, atd. Jako největší úsporu a přínos však lze spatřovat, že by se podařilo větší část nedospělých pachatelů trestné činnosti socializovat či resocializovat, nedocházelo by k páchání trestné činnosti těchto pachatelů v dospělosti, tito již dospělí recidivisté by tedy nebyli umísťováni do našich přeplněných věznic, ve kterých na tyto recidivisty od dětství, již jakékoliv výchovné programy nemají výchovný účinek.

12. Závěr

Kriminalita mládeže je samostatný problém, který je celospolečensky velmi citlivý a kriminalita mládeže je vnímána laickou veřejností jako problém, který by se měl řešit umísťováním nezletilců a mladistvých do věznic. Obzvláště citlivě je u veřejnosti vnímána nemožnost trestněprávního postihu o u osob mladších 15 let. S ohledem na uvedené skutečnosti jsou pak populisticky do našeho právního řádu vnášeny snahy o snížení věkové hranice trestní odpovědnosti na 14 let, nebo také až 13 i 12 let. Bohužel v naší společnosti, naši volení zástupci velmi rádi přistupují k těmto unáhleným a nesystémovým opatřením, které pak ve svém důsledku znamenají zmatek a nekonceptnost, někdy i nefunkčnost celého právního řádu.

Recidiva mládeže je nejen v ČR, ale v celém světě považována za jeden z nejzávažnějších problémů kriminality. Je to komplexní problém, trestněprávní, kriminologický, penologický, ale také problém kulturní a sociologický.

V teoretické části práce autor popisuje základní okruhy vlivů podílejících se na vzniku sociálně-patologických jevů u mládeže, které mají podíl na recidivě trestné činnosti. Mezi hlavní faktory řadíme vnitřní (vrozené) vlastnosti jedince, vnější vlivy na jedince působící, především vliv rodiny, která značně ovlivňuje výchovu a osvojení si základních vzorců chování a jednání. V této části práce nebyl také opominut vliv společnosti, vrstevnických skupin, etnických skupin či vliv školy. Každý z uvedených vlivů na jedince působí v průběhu jeho vývoje a dospívání a utváří z něj osobnost s charakteristickými individuálními vlastnostmi a to pozitivními, ale i negativními. V teoretické části práce autor popisuje související problematiku v návaznosti na

majetkovou a násilnou kriminalitou.

Soubor těchto vlivů často v kombinaci s nedostatečným působením rodičů, kteří nekontrolují volný čas svých dětí, zvyšuje pravděpodobnost vzniku kriminálního jednání mládeže. Svou roli často hraje i nezájem či nevšímavost společnosti a přehlížení tohoto závažného společenského problému.

V praktické části práce autor na základě analýzy zjištěných dat, vyhodnocuje vývoj v oblasti recidivy trestné činnosti mládeže v Liberci, kteří se dopouštěli trestné činnosti v Liberci v roce 1995 a 1996.

Jako příloha práce byla zpracována kazuistika „*Kriminálně narušený jedinec*“, který také patří do sledovaného a vyhodnocovaného vzorku.

Vyhodnocením dat autor zjistil, že recidiva trestné činnosti nezletilců a mladistvých, kteří páchali trestnou činností v roce 1995 až 1996 v Liberci, přesahuje ve věku do 22 let hranice 95 %. Recidiva trestné činnosti ve věku do 25 let byla zjištěna v 88 %. Z tohoto pohledu se autorův hlavní předpoklad bohužel potvrdil. Stanovisko autora je takové, že po roce 1989 dochází v řešení kriminality mládeže a prevenci sociálně-patologických jevů u mládeže k nesoustavnému a nekomplexnímu prosazování opatření, která jsou zaváděna jednotlivými příslušnými rezorty samostatně a nejsou komplexně provázána. Některá opatření byla účinná, jiná však nebyla účinná. Určitý zlom nastal v 1996, kdy byly učiněny první reálné kroky k řešení kriminality mládeže. Tento první krok lze spatřovat zejména v ustanovení Probační a mediační služby, novele trestního zákona a trestního řádu. V novele trestního zákona a trestního řádu jsou zaváděny nové alternativní druhy sankcí, jako jsou obecně prospěšné práce a tzv. odklony trestního řízení, tedy možnost podmíněného zastavení trestního stíhání a možnosti narovnání.

Další významný posun v dané problematice nastal v roce 2004. S účinností zákona č. 218/2003 Sb., O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Po přijetí tohoto zákona začalo docházet k postupnému vývoji u soudů, státních zastupitelství, Policie České republiky a dalších odpovědných institucí. U orgánů činných v trestním řízení dochází k postupnému vyškolení specialistů zabývajících se touto problematikou.

Mezi odborníky panuje shoda na skutečnosti, že umístění mladého delikventa do vězení v době probíhající se socializace a hledání vzorů může mít neblahé výsledky, především ve zvýšení pravděpodobnosti opakovatelnosti kriminálního jednání.

Řešení problému kriminality mládeže a recidivy trestné činnosti mládeže musí být celospolečenský problém, který musí být řešen komplexně v úzké spolupráci všech zainteresovaných orgánů a rodin, tak aby nám postupem času nepřerostl problém rizikové mládeže do nezvládnutelných měřítek, tak jak se podobný problém vyjevil v nedávné době ve Francii na předměstích Paříže, nebo v Řecku.

Z praktického hlediska tato práce přispěla k utvrzení stanoviska autora v tom smyslu, že práce s delikventní mládeží nebyla v letech 1995 a 1996 na teritoriu města Liberce nijak úspěšná, neboť kriminální recidiva přesahuje 75 %. Autor osobně považuje zkoumanou skupinu z resocializačního hlediska za ztracenou, ve skrytu duše doufá, že současná opatření v boji s kriminalitou mládeže a především s kriminální recidivou budou úspěšnější než v polovině devadesátých let minulého století. Při vyhodnocování zjištěných dat autora práce lehce zamrazilo. Malý vzorek 60 delikventů, při součtu zjištěných §§, kteří tito delikventi spáchali od roku 1995 do konce roku 2008, má na svědomí přes 2,000 spáchaných a objasněných trestných činů, bezpočet loupeží, ale také bohužel dvě vraždy a jedno ublížení na zdraví s následkem smrti.

Závěrem tedy musí říci. Komplexní řešení problému a důsledná prevence se musí vyplatit.

Seznam použitých informačních zdrojů:

- ČÍRTKOVÁ, L.: *Kriminální psychologie*.
1.vydání Eurounion Praha: 1998. ISBN 80-85858-70-3
- HARTL, P.: *Psychologický slovník*.
2.vydání Praha: 1994. ISBN 80-90 15 49-0-5
- CHMELÍK, Jan.: *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*.
2.vydání MV ČR a Policie ČR 1998, ISBM nemá
- MATOUŠEK, O.: *Sociální práce v praxi*.
1.vydání Portál Praha: 2005. ISBN 80-7367-002-X
- MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A., KOPOLDOVÁ, B.: *Práce s rizikovou mládeží*.
1.vydání Praha: 1996. ISBN 80-7178-064-2
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*.
2.vydání Portál Praha: 2003. ISBN 80-7178-771-X
- NIKL, J.: *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*.
1.vydání Policejní akademie ČR Praha : 2000. ISBN 80-7251-033-9
- PEŠATOVÁ, I.: *Vybrané kapitoly z etopedie 1. díl*.
1.vydání TU v Liberci: 2003. ISBN 80-7083-750-0
- PEŠATOVÁ, I., ŠVINGALOVÁ, D.: *Postup při zpracování závěrečné práce pro pracovníky ve vězeňství a policisty*.
1.vydání TU v Liberci: 2004. ISBN 80-7083-893-0
- SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*.
1.vydání TU v Liberci: 2001. ISBN 80-7083-494-3
- STEJSKAL, F., KNÝ, M., VOTRUBA, J.: *Sociálně patologické jevy dětí a mládeže v České republice*.
1.vydání Policejní akademie ČR Praha: 1999. ISBN 80-7251-008-8
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*.
3.vydání Portál Praha : 2004. ISBN 80-7178-802-3

- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Skripta Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta Praha : 1995.
- VÁLKOVÁ, H., DUNKEL, F.: *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*
1.vydání Leges Praha: 1992. ISBN 80-85638-00-2
- ZAPLETAL, Josef, *Kriminologie*, Policejní akademie ČR
3.vydání, Praha 2000, ISBN 80-7251-003-7
- ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V.: *Kriminalita mládeže*.
1.vydání Policejní akademie ČR Praha: 2001. ISBN 80-7251-070-3
- Zákon č. 140/1961 Sb. (Trestní zákon)
- Zákon č. 141/1961 Sb. (Trestní řád)
- Zákon č. 200/1990 Sb. (Zákon o přestupcích)
- Zákon č. 218/2003 Sb. (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže)
- www.mvcr.cz/statistiky - dostupné 30,11,2008
- www.freeteens.cz/default.php?&ID=13&publ=17&cl=47 – dostupné 15,01,2009
- www.tisk.juristic.cz/510461/tisk/old - dostupné dne 15,01,2009

Seznam příloh:

Kazuistika: *Kriminálně narušený jedinec*

Příloha:

KAZUISTIKA:

Kriminálně narušený jedinec

1. Uvedení do problematiky

Pracuji jako policejní inspektor na Obvodním oddělení Policie ČR v místě, kde Zdeněk L. bydlel, mohl jsem s ním několikrát dostatečně rozmlouvat, studovat spisové materiály, kterých byl dostatek, protože Zdeněk je zanesen ve více jak šedesáti spisových dokumentech, (viz příloha č.1-2) Bylo hovořeno téměř se všemi členy jeho rodiny, protože kriminalita členů rodiny byla řešena na obvodním oddělení. Také „kamarádi“ z party byli mnohokrát vyslýcháni pro trestnou činnost.

2. Rozhovor

2.2.1. Prostředí a situace

Rozhovor probíhal na obvodním oddělení policie, v době, kdy se klient dostavil na oddělení v dopoledních hodinách a nahlásil, že je na útěku z výchovného ústavu, což odpovídalo skutečnosti. Rozhovor probíhal mezi policistou, který klienta zná od 12 let, to v době rozhovoru již 6 let. Klient i policista se dobře znají a oba vědí co od sebe mohou očekávat.

2.2.2 Úvodní část rozhovoru

V prvotní části rozhovoru byla s klientem navazována neformální atmosféra, byl ze strany policisty dotazován na své zdraví, bylo pohovořeno o situaci klienta v době, kterou strávil na útěku. S klientem bylo neformálně hovořeno od jeho útěch z domova a následně z ústavu, kam byl umístěn a jeho důvodech útěků. (viz příloha č.3-10) V tuto dobu kliente hovořil spontánně a zdůraznil, že v ústavu je buzerace, a to on trpět nebude. Klient dále uvedl, že pokud je ve výchovném ústavu, tak nemůže chodit po zábavách a nemůže kdykoliv navštěvovat svou přítelkyni, o které se vyjadřoval velmi láskyplně. Klient uvedl, že se jedná také o klientku ústavu, ale s umístěním v jiném okrese.

2.2.3. Hlavní část rozhovoru

Metody rozhovoru bylo použito pro získávání dat a ovlivňování klienta slovním

kontaktem, při setkání s klientem bylo použito formy volného a řízeného rozhovoru. Formy řízeného rozhovoru bylo použito při zjišťování údajů týkajících se klientovi trestné činnosti. Klientovy byly kladeny předem připravené otázky. Cílem bylo zjistit, kde se přesně pohyboval a co dělal v určitou dobu. Otázky byly připraveny s ohledem k předchozí výpovědi spolupachatele klienta a jejich trestné činnosti. Cíl rozhovoru se podařilo naplnit, klient odpovídal na kladené otázky a doznal se k trestné činnosti. Řízený rozhovor byl zaznamenáván bezprostředně po výpovědi klienta na protokol. Po provedení protokolace, probíhal mezi policistou a klientem neformální rozhovor na téma osudu klienta a jakou on sám spatřuje svou budoucnost.

Cílem volného rozhovoru bylo zjistit úplné životopisné údaje k doplnění anamnézy. Při tomto poznávacím rozhovoru klient vypovídal svou životní historii, své chápání problematiky, odpovídal na kladené otázky různého obsahu. Informace od klienta byly zaznamenány až po rozhovoru. Informace byly použity pro doplnění anamnézy.

Neformálním rozhovorem bylo zjištěno, že životním cílem klienta je najít si ubytování a zaměstnání v nějakém jiném městě. Na dotaz, z jakého důvodu nechce být v místě bydliště uvedl, že je zde moc cikánů, že by zase začal krást. Pomoc bude zřejmě hledat u otce nebo se vše pokusí vyřešit sám. Na otázku čeho si nejvíce cení, nedokázal odpovědět. Zájmy žádné nemá, v minulosti to byla hudba a televize.

Při rozhovoru byl velmi povídavý, optimistický a bez starostný. Z rozhovoru vyplynulo, že je impulsivní a velmi urážlivý. Klient sám uvedl, že lehce podléhá naléhání kamarádů a nechá se svést k trestné činnosti, a je lehkomyšlný. Moc se nedokáže adaptovat na nové prostředí, proto také utíkal z výchovných ústavů. Klient je družný a kamarádský, jeho postoj ke společnosti a státnímu zřízení je negativní. Ke svým kamarádům a nejbližším je přátelský a společenský.

Klient je emociálně vzrušivý, v některých situacích se nedokáže ovládat. Možné riziko násilné reakce ve vypjatých situacích. V napjatých situacích výrazná mimika, gestikulace, koktání.

Při pohovorech otázky chápal, hledal rady pro řešení své situace. I přes sociální prostředí, ve kterém vyrůstal je schopen péče o osobní hygienu a zdraví. Uznává existenci problému, akceptuje zodpovědnost za vlastní chování.

Z hledisky vztahu klienta a policisty lze uvést, že mezi policistou a klientem není spatřován problém. Klient policistu při setkání zdraví a hlásí se k němu. Klient má snahu s policistou řešit své osobní problémy

2.2.4. Závěr rozhovoru

Metody rozhovoru bylo použito pro získávání dat a ovlivňování klienta slovním kontaktem, při setkání s klientem bylo použito formy volného a řízeného rozhovoru. Formy řízeného rozhovoru bylo použito při zjišťování údajů týkajících se klientovi trestné činnosti. Klientovy byly kladeny předem připravené otázky. Cílem bylo zjistit, kde se přesně pohyboval a co dělal v určitou dobu. Otázky byly připraveny s ohledem k předchozí výpovědi spolupachatele klienta a jejich trestné činnosti. Cíl rozhovoru se podařilo naplnit, klient odpovídal na kladené otázky a doznal se k trestné činnosti. Řízený rozhovor byl zaznamenáván bezprostředně po výpovědi klienta na protokol. Cílem volného rozhovoru bylo zjistit úplné životopisné údaje k doplnění anamnézy. Při tomto poznávacím rozhovoru klient vypovídal svou životní historii, své chápání problematiky, odpovídal na kladené otázky různého obsahu. Informace od klienta byly zaznamenány až po rozhovoru. Informace byly použity pro doplnění anamnézy.

3.3. Studium dokumentace

Byly zkoumány spisové materiály a to především předešlé výpovědi klienta, zprávy o pověsti, různé úřední záznamy. Dále dokumentace z posudků z výchovného ústavu, opis rejstříku trestů, ale například i rozsudek o rozvodu rodičů a stanovení výživného na klienta. Zkoumány byly i spisové materiály týkající se matky, v těchto byly záznamy např. z Úřadu práce, Městského úřadu odboru péče o občany a sociálního zabezpečení, zpráva o nadcházejícím propuštění osoby z výkonu trestu odnětí svobody. Z těchto materiálů byly získány především tzv. tvrdá data k rodinné anamnéze.

3.4. Anamnéza

Anamnestické údaje byly získány přímo od klienta a od členů jeho rodiny. Bylo použito jak autoanamnézy, tak heteroanamnézy pro větší objektivitu zjišťovaných údajů. U klienta byla zjišťována anamnéza osobní, hlavně okolnosti týkající se přímo klienta a anamnéza rodinná, což byly okolnosti týkající se klientových rodičů a sourozenců.

3.4.1. Osobní anamnéza

Zbyněk L. narozen 1981 porod - chybí informace. Do 13 let byl s matkou doma. Umístěn do zvláštní školy, učení ho nebavilo, dvakrát propadl, měl problémy s chováním. Ve 13 letech pro delikventní chování umístěn v diagnostickém ústavu posléze ve výchovném ústavu. Pokud je informován, prodělal běžná dětská onemocnění. Psychicky i tělesně zdrav, operace neprodělal. Psychiatricky, ani protialkoholně neléčen. Příležitostně čichal těkavé látky.

3.4.2. Kriminální anamnéza

Rodina obývala byt ve starém městském domě ve 4. poschodí ve čtvrti se starou činžovní výstavbou v 100 tisícové městě, ale tento byt již od roku 1998 obývá jiná rodina. Byt, ve kterém vyrůstal klient je ve čtvrti se větší rómskou komunitou a v přímém okolí žije cca 10 romských rodin.

V předškolním věku byl vychováván matkou. V mimoškolní dobu se setkával převážně s dětmi z romské komunity, kde do rodiny svého romského kamaráda běžně docházel, zde dostával jídlo a někdy zde také přespával. Společně s dalšími nezletilci a romského a neromského původu vytvořili tzv. bandu, kdy tato „banda“ se věnovala svým vlastním zábavám. S nimi se dostal do situací, které byly předmětem vyšetřování policie. Šetřením se prokázalo, že jako nezletilý byl mnohokrát zapleten do různých přestupků a trestných činů.

Klient se špatně učil, měl i čtyřky, škola ho nebavila, matka ho nenutila, aby školu navštěvoval, matka mu absence omlouvala. Má-li zhodnotit své neformální postavení ve třídní skupině (kolektivu) uvádí, že měl pár dobrých kamarádů, zdůrazňuje, že si však nenechal od nikoho nic líbit, velice často se pral.

Poprvé se Zbyněk L. dopustil trestného činu ve svých 12-ti letech, kdy se svými kamarády provedl vloupání do prodejny potravin. Odcizené zboží se skládalo především z potravin a sladkostí. V podobném duchu pak páchal trestnou činností až do svých 13-ti let. V tuto dobu se již u něj začíná projevovat specializace. Při provedených vloupáních začal odcizovat alkohol a cigarety, které pak prodával dále přes své rómské kamarády a jejich příbuzné a utržené peníze používal pro svou potřebu.

Vzhledem k tomu, že matka výchovu klienta naprosto nezvládala a klient svou matkou pohrdal, byl rozhodnutím soudu umístěn do Výchovného ústavu pro děti a mládež v Boleticích

nad Labem. V uvedeném ústavu mu nevyhovoval přísný režim a začal z tohoto ústavu utíkat, a tím opět páchal trestný čin dle § 171/1d) tr.z.. Nejdříve utíkal směrem do svého bydliště, kde se ukrýval u svých kamarádů v rómské komunitě, které ho vzala mezi sebe a před prověrkami policie jej zapírala.

Při útěcích se opět setkal s vrstevníky z party a následovaly další rozsáhlé krádeže a vloupání, nejprve do garáží a vozidel, později zejména do rekreačních objektů a rodinných domů. Na jednom mnoho útěku spáchal loupežené přepadení se zbraní (nůž). Policie registrovala od roku 1995 do roku 1999 nejméně 10 útěků, kdy však byly i také případy, že hlídka Policie ČR odvezla klienta do výchovného ústavu a nestačila se vrátit ani do Liberce, a klient již byl opět na útěku. Zbyněk po čase poznal, že útěky do místa bydliště nesou velké riziko zadržení ze strany policie, neboť byl místním policistům velmi dobře znám a proto začal se svými kolegy při útěcích cestovat po celém území bývalého Severočeského kraje, kde páchal majetkovou trestnou činnost a to především vloupáním do prodejen, chat a motorových vozidel.

Klient byl po dovršení věku 18 let propuštěn s výchovného ústavu, ale protože neměl žádné sociální zázemí, vrátil se do místa svého dětství a svého administrativního trvalého bydliště. Matka byt, ve kterém bydlel již opustila, kamarádi z rómské komunity byli ve výchovných ústavech nebo ve výkonu trest. Jmenovaný přespával jako bezdomovec pod spacákem na dlouhodobě opuštěné stavbě a živil se brigádnickými pracemi. Život bez porušení zákona však klientovi vydržel tři měsíce a vrátil se opět k majetkové trestné činnosti, kterou si opatroval prostředky k životu. V roce 2002 spáchal další loupežné přepadení, byl zadržen a usvědčen a v současné době je ve výkonu trestu *(viz příloha č.11)*

3.5. Rodinná anamnéza

Klient vyrůstal pouze s matkou bez otce, má 3 sourozence. Zdeněk se narodil jako nechtěné dítě svobodné matce bez náležitého sociálního citění a do špatné sociální situace.

Otci bylo stanoveno výživné v částce 400,-Kč, které neplatil. Otec Z.L. narozen 1962 má základní vzdělání, pak vyučen – obor se nepodařilo zjistit. Otec o klienta nejevil zájem, žije s jinou ženou. Otec je v současné době podruhé ženatý, má další dvě děti. U otce se projevují sklony k násilnému chování, byl vyšetřován pro násilnou trestnou činnost a dále také pro pohlavní zneužívání. Při pohovoru klient uvedl, že se s otcem stýkal ve věku od svých 14-ti let do svých 18 let, kdy v něm viděl protiklad své matky. Klientův otec žije v relativně uspořádaném manželství.

Matka Ingeborg Ř. narozena 1965, dříve dělnice, od roku 1981 při narození prvního syna na mateřské dovolené nebo vedena jako nezaměstnaná. Od dětství se mu již málo věnovala, alkoholička v současné době žije jako bezdomovec na okrese Liberec. V roce 1986 vyšetřována pro ublížení na zdraví a v roce 1987 pro krádeže na pracovišti. Klient je prvním dítětem své matky a má další tři sourozence, se kterými však nevyrůstal neboť tito byli již matce odebráni a umístěni do kojeneckých ústavů a následně do pěstounských rodin. Mezi klientem a jeho sourozenci je věkový rozdíl 8, 10 a 13 let.

3.6. Závěr a shrnutí výsledků

Zbyněk L. vyrůstal v neúplné rodině. Matka se nezajímala, jak její syn tráví volný čas. Negativní vliv rodičů kamarádů z rómské komunity, kteří Zbyňkovi radili, jak se má chovat při vyšetřování a při trestné činnosti. Ve školním věku měl problémy s kázní, špatný vliv party, drobné krádeže - policie, záškoláctví, špatný prospěch. Po té život ve vlastní partě vrstevníků, zde budování pozice vůdce, špatný prospěch, problémy s kázní, drobné krádeže, neměl žádné záliby. Zakotvil ve špatné společenské vrstvě. Nadbytek volného času, bez zaměření a kontroly. Neúplná rodina, chybí otcovská autorita. Střídání výchovného prostředí.

Jak je vidět z anamnézy Zbyňka L., jsou určujícími faktory pro stanovení příčin a podmínek páchaní trestné činnosti vývojové zvláštnosti mladého člověka a mikrostruktura, ve které se mládež pohybuje. Jde tedy o dva soubory faktorů, na základě, kterých je formován hodnotový systém, sociální orientace, postoje k lidem a další charakterové atributy osobnosti člověka.

Rozhodující roli při formování osobnosti má rodina, přátelé a známí, tedy skupina, ve které mladý člověk vyrůstá a žije. Nezanedbatelný vliv má však i škola, kamarádi, parta a další. Jak je vidět na příkladu Zbyňka L. tyto vývojové vlivy pak zasáhnou oblast psychiky člověka, tj. motivaci, sebeovládání, citovou a morální složku osobnosti

Životním cílem klienta je najít si ubytování a zaměstnání v nějakém jiném městě. Na dotaz, proč nechce být v místě bydliště uvedl, že je zde moc cikánů, že by zase začal krást. Pomoc bude zřejmě hledat u otce nebo se vše pokusí vyřešit sám. Na otázku čeho si nejvíce cení, nedokázal odpovědět. Zájmy žádné nemá, v minulosti to byla hudba a televize.

Při rozhovoru byl velmi povídavý. Je optimistický a bez starostný. Je impulsivní a velmi urážlivý. Lehce podléhá naléhání kamarádů a nechá se svést k trestné činnosti, lehkomyšlný. Moc se nedokáže adaptovat na nové prostředí, proto také utíkal z výchovných ústavů. Od negativních

návyků se nedokáže oprostit.

Při pohovorech otázky chápal, hledal rady pro řešení své situace. I přes sociální prostředí v kterém vyrůstal je schopen péče o osobní hygienu a zdraví. Uznává existenci problému, akceptuje zodpovědnost za vlastní chování.

3.6.1. Typ klienta

3.6.1.1. Tvrdá data

Zbyněk L. narozen v roce 1981. K porodu nepodařilo se zjistit žádné informace. Do 13 let byl vyrůstal pouze s matkou v rozvrácené rodině. bez otce, má 3 sourozence. Zdeněk se narodil jako nechtěné dítě svobodné matce bez náležitého sociální citění a do špatné sociální situace. Klient byl umístěn do zvláštní školy, učení ho nebavilo, dvakrát propadl, měl problémy s chováním. Ve 13 letech pro delikventní chování umístěn v diagnostickém ústavu posléze ve výchovném ústavu. Pokud je informován, prodělal běžná dětská onemocnění. Psychicky i tělesně zdravý, operace neprodělal. Psychiatricky, ani protialkoholně neléčen. Příležitostně čichal těkavé látky. Klient se špatně, učil, měl i čtyřky, škola ho nebavila, matka ho nenutila, aby školu navštěvoval, absence mu omlouvala..

3.6.1.1. Schopnosti obecné

Studiem tvrdých dat klienta, rodinné a sociální anamnézy, studiem dokumentace, lze usuzovat na nízkou úroveň rozumových schopností klienta. Paměťové schopnosti klienta jsou průměrné, celkový rozhled osobnosti velmi nízký s ohledem na nedostatečné vzdělání a minimum vlastních koníčků.

3.6.1.2. Speciální schopnosti – negativní

Klienta se na základní škole špatně učil, škola ho nebavila a matka ho k učení nenutila a absence mu omlouvala. Jmenovaný byl od třetí třídy přerazen na zvláštní školy, ale i zde měl špatný prospěch, který byl zapříčiněn nezájmem o učivo, lajdáctví a nepozorností a záškoláctví. Nezájem matky o rozvíjení rozumových schopností a socializace klienta, je příčinou špatné úrovně vzdělanosti klienta. Slovní zásoba klienta je slabá, čtení a psaní působí klientovi značné

potíže. Klient čte i přiče pomalu, některým slovům nerozumí.

U klienta byl zjištěn abúzus psychotropních látek s projevy závislosti a klient má sníženou schopnost odolat požívání drog, když ani k tomuto nevynakládá volní úsilí a v případě jeho zneužívání psychotropních látek, pravděpodobně dojde k další devastaci a psychopatzaci osobnosti klienta.

3.6.1.3. Speciální schopnosti - pozitivní

Vzhledem k nezájmu matky o klienta, je klient od svých 10 let velmi samostatný, zvyklý starat se sám o sebe, a přijímat a snášet velmi tvrdé životní podmínky.

3.6.1.4 Temperamentové vlastnosti

Klient je neklidný, mění své postoje dle situace tak, aby jeho postoj co nejvíce odpovídal vzniklé situaci a jeho prospěchu. Je emociálně vzrušivý, ve vypjatých situacích se dokáže hůře ovládat. V kolektivu je dominantní a iniciativní, má rychle s energické jednání. Nebojí se rizika a sám jej vyhledává. V napjatých situacích má sklony k agresivním reakcím slovního tak i fyzického násilí, a koná většinou na základě momentálního podnětu

Dle mého názoru se jedná o cholerika se sklonem k extroverzi.

3.6.1.5. Charakterové vlastnosti

Postoj klienta ke společnosti a státnímu zřízení je negativní. Neuznává žádného hodnoty kromě síly a peněz. Nemá vypěstovaný žádný vztah k přírodě nebo životnímu prostředí, kdy tento pojem nedovede ani definovat, neboť nad uvedenými pojmy ani nikdy nepřemýšlel. Klient však není v žádném případě rasista. V žádného boha nevěří, a nechápe, jak někdo může v něco takového věřit. Klient není čestný, své sliby nedodržuje a není pravdomluvný. Ve vztahu k lidem uznává pouze fyzickou převahu, nemá soucit se slabšími a nikomu nevěří. Kamarádí jen s lidmi ze své party, kteří jsou s ním ochotní jít krást. Rád se pohybuje ve centrech větších měst, v hernách a restauračních zařízeních, kde si domlouvá krádeže a případný odbyt odcizeného zboží. Při běžném kontaktu vystupuje sebevědomě a klidně.

Dle mého názoru je klient osoba s disharmonickým vývojem osobnosti s poruchou socializace a deviací.

4.1. Navrhovaná opatření:

- individuální popř. skupinová psychoterapie (řešení vztahových problémů, budování rodiny) - pomoc při kontaktu s matkou
 - pomoc při kontaktu s otcem
 - ochranné protitoxikomatičké léčení ústavní formou
- poradenská služba /odbor soc. péče/ - zajištění sociálních dávek
 - pomoc při jednání s úřady
- doplnění vzdělání - rekvalifikační kurz
 - získání řidičského průkazu
 - svářečské kurzy
- nalézt vhodné zaměstnání - pomoc při hledání na trhu práce
 - kontrola zda zaměstnání hledá
- pomoc při nalezení vlastního bydlení - azylový dům
 - pomoc při hledání vlastního bytu

4.2. Doporučení

Z tohoto souhrnu lze čerpat inspiraci ohledně zásadní otázky, jak postihnout různé příčiny a podoby delikvence dětí a mládeže. Diferencovaný přístup k problému je totiž nezbytný. Současné poznatky podporují závěr, že rodiče (rodina) a škola musí hrát výraznější roli při řešení konfliktů způsobených mladistvými delikventy, zatímco instituce oficiální kontroly (policie a justice, ale i orgány pečující o děti a mládež) by se měly více než doposud zaměřit na strategie řešení problému nebezpečného mladého zločince. (*Kriminalistika 4/2003*)